

HINTALOVON

Gyermekjogi Alapítvány

GYERMEKJOGI JELENTÉS 2021

TARTALOM

ELŐSZÓ	4	D) POLGÁRI JOGOK ÉS SZABADSÁG-JOGOK	19
Módszertan	4		
A) ÁLTALÁNOS VÉGREHAJTÁSI INTÉZKEDÉSEK	6	Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága	19
Jogalkotás és intézkedések	6	A magánélet védelme	19
Forráselosztás	9	A megfelelő információkhoz való hozzáférés	20
Független ellenőrzés	10		
Civil együttműködés, az Egyezmény terjesztése	11	E) GYERMEKEK ELLENI ERŐSZAK	23
B) A GYERMEK FOGALMA	13	Bántalmazás, elhanyagolás	23
		Testi fenyegetés	25
C) ÁTFOGÓ ALAPELVEK	14	F) CSALÁDI KÖRNYEZET ÉS ALTERNATÍV GONDOSKODÁS	26
A diszkrimináció tilalma	14		
A gyermek legfőbb érdeke	16	Családi környezet	26
A gyermek véleményének tiszteletben tartása	17	Családjukon kívül élő gyerekek	28

G) FOGYATÉKOS- SÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEK	31	Gyermekekre vonatkozó igazságszolgáltatás	48
		Bűncselekmények gyermekáldozatai és -szemtanúi	49
H) ALAPVETŐ EGÉSZSÉG ÉS JÓLÉT	35		
Egészség és egészségügyi ellátás	35	K) A BIZOTTSÁG KORÁBBI ZÁRÓ ÉSZRE- VÉTELEINEK NYOMON KÖVETÉSE	50
A fiatalkorúak egészsége	38		
Életszínvonal	39	Fakultatív Jegyző- könyv a gyermekek elleni szexuális visszaélésről	50
I) OKTATÁS, SZABADIDŐ, KULTÚRA	40	Fakultatív Jegyző- könyv a gyermekek védelméről fegyveres konfliktusokban	52
Oktatás, beleértve a kisgyermekkor nevelést és gondozást	43		
Pihenés, szabadidős, rekreációs, kultu- rális és művészeti tevékenységek	45	L) A KOMMUNI- KÁCIÓS ELJÁRÁSRÓL SZÓLÓ FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV RATIFIKÁCIÓJA	54
J) KÜLÖNLEGES VÉDELMI INTÉZKEDÉSEK	47		
Menedékkérő, menekült és migráns gyermekek	47	Fakultatív Jegyző- könyv a kommuni- kációs eljárásról	54

ELŐSZÓ

A gyermekjogok oszthatatlanok. Minden gyermekjog minden gyermeké, és minden gyermeket megillet valamennyi gyermekjog.

30 évvel a Gyermekjogi Egyezmény magyarországi ratifikálása után ennek az alapelvnek magától értetődőnek és természetesnek kellene lennie. Még sincs így. Az idei Gyermekjogi Jelentésből az látszik, hogy továbbra is vannak olyan gyermekcsoportok, amelyeknek súlyosan sérülnek az alapvető jogai (pl. a roma gyerekek vagy a speciális nevelési igényűek), és vannak olyan alapjogok, amelyektől tudatosan lettek megfosztva a gyerekek (pl. az információhoz való hozzáférés).

A 2021. évről szóló Jelentés sorra veszi a legkomolyabb kihívásokat (oktatás, gyermekszegénység, gyermek egészségügy), a legjelentősebb változásokat (pl. az országos szakszolgálat létrejöttét) és a gyermekjogi szempontból kudarcnak ítélt fordulatokat (mint pl. az Európai Gyermekjogi Stratégiát érintő magyar vétót).

A 2021. évről szóló Jelentés a hatodik ilyen munkája a Hintalovon Alapítvány csapatának. Rutinosan vágunk

bele a feladatba, idén mégis korábban soha nem látott szakmai dilemmát okozott, hogyan tudjuk a jelentés tényszerű, távolságtartó hangnemét megőrizni. S hogyan tudjuk megmutatni a gyermekjogok valóságát. Egyre kevesebb adatból dolgozunk, és egyre többször szembesülünk vele, hogy egy szakmai anyag nem elérhető a szélesebb nyilvánosság számára. Olyan, mintha egy szűkülő résen keresztül próbálnánk meglesni, mi történik. Nem jó érzés így dolgozni. Se nekünk, se a gyermekvédelemnek, a gyermekegészségügynek, az oktatásnak, meg a többi érintett szektornak, amelyekre egyre jobban rázáródik az ajtó, s amelyek kapcsán egyre komolyabb kihívás a semleges, szakmai érvelés. Nem azért, mert elfogytak volna a szakmai érvek, hanem mert a gyermekjogok, a gyermekvédelem és a többi érintett szektor politikai és ideológiai harcok keresztjében áll.

Az a majd' két tucat szakember sem értéksemleges, aki elkészítette a 2021. évre vonatkozó gyermekjogi jelentést – bár tárgyyszerű és objektív munkára törekedtek. Valljuk, hogy a gyermekjogok és a hozzájuk kapcsolódó jogvédelem fontos. Mi több, kötelező feladat. Egyesek közülünk azt is mondanák: a gyermekjog világnézet.

Módszertan

A 2021. év gyermekjogi szempontból legfontosabb történéseit összegző jelentés az előző évekhez hasonló módon, változatlan módszertannal készült. Az előkészítés során három területről gyűjtöttünk adatot és információt:

- 2021-ben elfogadott, illetve hatályba lépett jogszabályok, módosítások;*
- 2021-ben publikált szakmai anyagok, statisztikai és információs források;*
- 2021-ben megjelent tudósítások, hírek, médiamegjelenések.*

A jelentés összeállítása előtt minden évben komoly kutatómunka zajlik – valójában az aktuális év során folyamatosan gyűjtjük az információkat, adatokat, kutatások eredményeit, és arra alapozzuk a jelentést, illetve a döntéseket, hogy az egyes gyermekjogi területeken

mit látunk, mi volt a legfontosabb történés, változás, nehézség. Hatodik éve készül Gyermekjogi jelentés, így folyamatosan figyelemmel tudjuk követni a gyermekvédelmi statisztikai adatgyűjtést nem csak tartalmi, de működési oldalról is. Többek között azt a tényt is, hogy

a nyilvánosan is megismerhető adatok később kerülnek publikálásra. Gyakran fél-, egyéves lemaradással. Ezért a gyermekvédelmi adatok az idei jelentésben is általában a 2020-as évre vonatkoznak (mivel 2022 májusában, a kézirat lezárásakor még csak azok érhetőek el).¹

A 2021. évi Gyermekjogi jelentést a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány szakmai csapata állította össze, de az egyes részek megírásához más szervezeteknél dolgozó szakembereket közvetlenül is bevontunk. A jelentés első változatát az egyes cikkekhez kapcsolódóan kiterjedt szakmai tapasztalattal és tudással rendelkező szakemberek véleményezték és lektorálták.

A jelentés elkészítésébe 2021-ben a Hintalovon Alapítvány három gyermekjogi követe is bekapcsolódott. A fiatalok két alkalommal találkoztak, és a közös

beszélgetések során meghatározták azokat a témákat és eseményeket, amelyeket középiskolás szemmel jelentősnek ítélték 2021-ből. Ezeket egymás között felosztva, egyénileg fogalmazták meg észrevételeiket. Ez az első gyermekjogi jelentés, amelyben így **a gyerekek véleménye közvetlenül is helyet kap.**²

A korábbi évekhez hasonlóan a jelentés az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága felé való jelentéstétel, ezáltal a gyermekjogi klaszterek felépítését követi.

A 2016 óta évente megjelentetett jelentések elérhetők a www.hintalovon.hu oldalon.

A 2021. évi anyaggal kapcsolatos észrevételeket az alábbi e-mail címre várjuk: info@hintalovon.hu. Köszönjük!

¹ Ezt az alapvetően nehéz helyzetet 2020-ban és 2021-ben tovább bonyolította, hogy a koronavírus-járványra tekintettel kihirdetett veszélyhelyzet alatt a közérdekű adatigénylés szabályai szerint 45 nappal meghosszabbítható az adatok kiadása. A jelentés összeállítása során több hivatalos szerv élt ezzel a lehetőséggel.

² „Gyermekjogi követ meglátása”

ÁLTALÁNOS VÉGREHAJTÁSI INTÉZKEDÉSEK

Jogalkotás és intézkedések

A jogalkotási folyamatokat 2021-ben is nagyban befolyásolta a koronavírus-járvány. Ennek eredményeképp fennmaradt a veszélyhelyzet – mint a **különleges jogrendi** forma – és a **rendeleti szabályozás**. A Kormány rendeleteinek száma a 2020-as rekordot is meghaladta. Az összes jogszabályhoz viszonyított arányuk 50%-on felüli volt, de kormányhatározatból is ezernél több született,¹ s a **nagyszámú jogi norma** eltérő kodifikációs minőséget képviselt.² A rendeleti szabályozás gyerekeket is érintő elemei alapvetően a járványügyi

veszélyhelyzettel, a védelmi intézkedések terén alkotott új szabályokkal függtek össze,³ illetve a közoktatás működésébe hoztak kisebb-nagyobb változásokat.⁴

2021-ben az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) volt a jogszabályalkotást tekintve második legaktívabb minisztérium.⁵ Az EMMI gyerekeket is érintő rendeletei közül kiemelkedik az örökbefogadási folyamatot felgyorsítani hivatott „Gyermekeink védelmében informatikai rendszerre” (GYVR) való átállást⁶ érintő

- 1 Ez összesen 832 db kormányrendeletet jelentett, ami több mint duplája a 2019-es évnek és 100 darabbal több, mint a 2020-as évi kormányrendeletek száma. Forrás: A Wolters Kluwer Jogtár szerkesztőségének 2020. évi jogalkotást érintő **statisztikai kimutatása**. A rendeleti szabályozás kapcsán felmerülhet kritikaként egyrészt, hogy rendeletalkotás esetén nincs nyilvános vita, másrészt az Országgyűlés folyamatosan működött, és törvényeket is hozott, így a rendeletalkotásra ilyen mennyiségben nem lett volna szükség.
- 2 A 2021. évi LXXIX. (ún. pedofílellenes) törvénycsomaggal kapcsolatban megfogalmazott EU észrevételekre reagáló határozat például korábban stílusában és hangulatában nem tapasztalt normaszövegre is precedenst teremtett. „...nem engedjük hát, hogy a liberális demokrácia önjelölt apostolai a magyar szülők helyett neveljék a gyermekeket. Nem engedhetjük, hogy a szülők helyett civil szervezetek gyámsága alá helyezték a gyermekeinket”. Forrás: A Magyarországot ért durva és antidemokratikus politikai támadásokról szóló **1438/2021. (VII. 6.) Korm. határozat**
- 3 111/2021. (III. 6.) Korm. rendelet; 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet; 283/2021. (V. 27.) Korm. rendelet, stb.
- 4 2021. áprilistól az óvodákban megszűnt a rendkívüli szünet, májustól pedig az iskolákban a digitális oktatás.# A 167/2021. (IV. 9.) Korm. rendelet értelmében 2021-ben az érettségien a szóbelin és a gyakorlati vizsgát főszabály szerint nem tartották meg. 145/2021. (III. 27.) Korm. rendelet; 146/2021. (III. 27.) Korm. rendelet; 167/2021. (IV. 9.) Korm. rendelet, stb.
- 5 62 rendelet kiadásával (ami 12 db-bal több mint a 2020-as évben) forrás: A Wolters Kluwer Jogtár szerkesztőségének 2020. évi jogalkotást érintő **statisztikai kimutatása**.
- 6 Amelynek alapját a családvédelmi akciótervvel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi CXXVI. törvény teremtette meg.

rendeletek,^{1,2} a gyermekvédelmi gyám működését érintő egyes változások;³ illetve a **Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet**tel (NSZI) kapcsolatos rendeletek, mely utóbbi kezelésébe került át 2021-ben például a **gyermekvédelmi hívószám**.⁴

2021. július 1-jén létrejött a főváros és 19 megye területi gyermekvédelmi szakszolgálatának egységes gyermekvédelmi intézménye. Az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat (OGYSZ) létrejöttével megvalósult a gyermekek otthont nyújtó ellátásoktól független képviselése.⁵

A jogalkotás tekintetében gyermekvédelmi területen **a szolgáltatások jogi környezete** évtizedek óta **nem nevezhető stabilnak**. A jelenségről 2021-ben megjelent publikáció⁶ rávilágít arra, hogy a spontán, rövid határidővel történő jogalkotás miatt sokszor aggályos tartalmak is bekerülnek a szociális ellátórendszer szabályozásába. Ma már állandónak nevezhető probléma az ún. salátatörvény. Ez a változó, **nem transzparens szabályozási környezet** a szakemberek számára is nehezen követhető, az alapvető ellátást bizonytalanná teszi, és a szakma bevonásának sem enged különösebben teret. Az is tettenérhető, hogy gyakran a média jelöli ki azokat a területeket, amelyeken **ad hoc jellegű kodifikációs intézkedések** születnek. „Ezekre jellemző, hogy az erős kéz politikája és a szankciók adják a főbb »csapásirányt«, miközben a valódi okokat érintő intézkedések elmaradnak”.⁷

2021-ben is hatályba lépett több olyan fontos szabályozás, amely gyermekvédelmi és szociális tárgyú törvénye-

ket módosít egy előző évben kihirdetett jogszabálycsomagnak köszönhetően.⁸ A legfontosabb módosítások:

- A házassági bontóperekben, **szülői felügyelettel kapcsolatos eljárásokban csak kirendelt szakértői bizonyításra** kerülhet sor. A kapcsolattartás megvaltoztatása önálló keresetként is indítható. 2021. november 17-én hirdették ki az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvényt, amely már lehetővé teszi, hogy a bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthessen a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, akár a váltott gondoskodásról, ha ez szolgálja a kiskorú gyermek érdekét, amit minden esetben a bíróságnak kell gondosan mérlegelnie. A szabályokat a 2022. január 1-je után indult bírósági eljárásokban lehet alkalmazni.

- A büntetőeljárás kódex módosítása révén nagyobb hangsúlyt kapott az áldozatsegítés. A gyermekkorúak által elkövetett **prostitúciós cselekmények nem valósítanak meg szabálysértést**. Megemelték a gyermekek szexuális célú kihasználásával kapcsolatos esetekben kiszabható büntetési tételeket. Bevezették, hogy a gyermekvédelmi intézmények értesítést kapjanak a feltételes szabadságra bocsátás előtt két hónappal és szabadlábra helyezéskor, így van némi idejük felkészülni a helyzetre.

- Hazánkban⁹ is **alkalmazni kezdik a Barnahus-módszert**, amelynek célja, hogy az igazságügyi meghallgatás ne traumatizálja tovább az áldozattá vált gyermeket. A meghallgatás ezért speciálisan képzett szakértő (rendőr és később szaktanácsadó) közreműködésével

1 A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendeletnek a Gyermekünk védelmében elnevezésű informatikai rendszer továbbfejlesztésével összefüggő módosításáról szóló 15/2021. (IV. 29.) EMMI rendelet.

2 A rendszerben tárolt bizonyos adatokhoz a törvényben meghatározott feladata teljesítése érdekében a feladatkörében eljáró bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság, pártfogó felügyelői szolgálat és büntetés-végrehajtási intézet férhet hozzá közvetlen adatigényléssel.

3 A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998.

4 A gyermekvédelmi hívószámmal kapcsolatos legfontosabb információk a kézirat lezárásáig a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (SZGYF) honlapján található. Közérdekű adatigénylésünkre válaszul az NSZI arról adott tájékoztatást, hogy a hívószámra 2021-ben 1499 érdemi megkeresés érkezett.

5 Erről lásd bővebben, Jelentés E) pontja.

6 Forrás: Meleg Sándor: „Párbeszéd a romok között” – Gondolatok, ötletek a személyes gondoskodást nyújtó szociális és gyermekjóléti ellátások, szolgáltatások és intézmények működéséről, időszerű problémáiról és a lehetséges megoldásokról, 2021.

7 uo.

8 Egyes gyermekvédelmi és szociális tárgyú törvények módosításáról szóló 2020. évi CXLVII. törvény.

9 Szombathely után Budapesten, Miskolcon, Debrecenben és Gyulán jön létre meghallgató és terápiás központ a gyermekvédelmi szakszolgálatok keretein belül.

történik.¹ A 2021. január 1-től hatályos Büntetőeljárás törvénymódosítása már lehetővé teszi, hogy igazságügyi szakpszichológus vagy a Gyvt.-ben meghatározott szaktanácsadó kérdezze ki a büntetőeljárás kihallgatásban

érintett gyermekeket, akiket eddig a rendőrség munkatársai hallgattak ki. A módszer további célja, hogy egy helyszínen valósuljon meg az orvosi-egészségügyi vizsgálat, az igazságügyi meghallgatás, az igazságügyi pszichológusi interjú és a pszichológiai

Forrás: merce.hu

segítségnyújtás. A gyámhatóság és a gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet végző szervezet a gyermek és az őt nevelő szülő tartózkodási helyére vonatkozóan **megtagadhatja a másik szülő tájékoztatását**, ill. korlátozhatja az iratbetekintési jogát, ha a szülő büntetőeljárás hatálya alatt áll, mert gyermeke vagy hozzátartozója sérelmére bűncselekményt követett el; vagy távoltartást rendeltek el vele szemben.

2021 nyarán fogadta el az Országgyűlés a komoly **társadalmi vitát** eredményező ún. **pedofilelles törvényt**. A jogszabályt **hazai** és **nemzetközi** szinten is számos kritika érte,² így például az Európai Unió belüli legnagyobb gyermekjogi ernyőszervezet, a Eurochild aggodalmát fejezte ki a jogszabállyal kapcsolatban,

és **közleményben** ítélte el a törvény azon rendelkezéseit, amelyek „a gyermekvédelmet ürügyként felhasználva korlátozzák a gyermekek jogait”. A törvénycsomag³ által módosult a **gyermekvédelmi**, a családvédelmi, a köznevelési, a gazdasági reklámtevékenységről szóló, illetve a médiatörvény is. Ennek eredményeképpen a különböző nemi identitások és szexuális orientáció bármilyen ábrázolása⁴ vagy megvitatása akár az iskolákban, akár a televízióban jogellenessé vált Magyarországon. Oktatási, nevelési intézményben szexuális felvilágosítást, lelki egészségfejlesztést, szerhasználati ártalmakkal kapcsolatos órákat csak a jogszabályban kijelölt szerv nyilvántartása után tarthat intézményen kívüli szervezet vagy szakember.⁵

Forrás: eurochild.org

- 1 A traumatizált gyermekek meg- és kihallgatásával kapcsolatos képzés a kézirat lezárásakor rendelkezésre álló információk alapján kidolgozás alatt áll, és az NKE RTK, az ORFK és az OGYSZ együttműködésében zajlik. A szakirányú továbbképzés a tervek szerint 2023 februárjában indul el.
- 2 Többek között a **Eurochild** és a **Velencei Bizottság** is kifejezte aggodalmát a törvénymódosító csomag életbe lépését követően.
- 3 A pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló **2021. évi LXXIX. törvény**.
- 4 További probléma, hogy a jogszabályban használt „propagálás”, „ábrázolás”, „megjelenítés” fogalmak sem egyértelműek, és a jogszabályi rendelkezések nem határozzák meg kellőképpen azokat a körülményeket, amelyek között alkalmazni kell ezeket az előírásokat, így a gyakorlatban eltérő értelmezéshez vezetnek.
- 5 A kézirat lezárásáig ez a végrehajtási rendelkezés nem készült el, így intézményen kívüli szervezet vagy szakember nem tarthat ilyen órákat.

Forráselosztás

Az elmúlt évekhez hasonlóan a gyermekvédelem egyes elemeinek pénzügyi helyzetéről ebben az évben is a 2021-es évre vonatkozó költségvetési törvény¹ **tartalmából** lehet tájékozódni. Megállapítható, hogy a törvény a koronavírus-járvány okozta intézkedések jegyében készült, több átmenetinek gondolt intézkedés (pl. önkormányzati forráselvonások) a 2021-es költségvetésbe is bekerült. A szociális és gyermekvédelmi, gyermekjóléti feladatellátás szempontjából a fajlagos finanszírozások köre emelendő ki, több szolgáltatás esetében **néhány százalékos emelkedést** tartalmaznak az előirányzott kiadások összegei. Így például „a Szociális és gyermekvédelmi intézményrendszer (SZGYF) kiadási előirányzatra a 2021. évre 147,7 Mrd Ft előirányzatot terveztek, amely – a személyi jellegű kiadási előirányzatok 9,2 Mrd Ft összegű növekedéséből eredően meghaladta a 2020. évi eredeti előirányzatot (137,6 Mrd Ft). A Járási szociális feladatok ellátása előirányzaton 91,4 Mrd Ft, mely a 2020. évi előirányzathoz 3,0 Mrd Ft összegű, 3,3%-os növekedést mutat. Némileg emelkedett a települési önkormányzatok gyermekétkeztetési feladatainak támogatása is: a 2020. évben 86,157 milliárd forint, a 2021. évben 87,024 milliárd forint volt a mindenkori költségvetési törvény 2. sz. melléklete szerint.

A fogyatékossgal élő gyerekek otthoni gondozását segíti, hogy egy 2021-es döntés értelmében

a **gyermek otthongondozási díja** (GYOD) 2022. január elsejétől a minimálbér szintjére **emelkedik**.² A települési önkormányzatok egyes szociális és gyermekjóléti feladatainak támogatására tervezett előirányzat 174,0 Mrd Ft, amely az előző évben tervezett előirányzatot 6,3%-kal haladja meg.”³

2021. július 1-jétől a **csecsemőgondozási díj (CSED)** összege az annak alapját képező naptári napi alap, illetve naptári napi jövedelem 70%-ról 100%-ra nő. Bár csak 2022. január 1-től lép hatályba, de még 2021-ben megszületett az a Korm. rendelet,⁴ amely az árvaellátás legkisebb összegét havi 50 000 forintban határozta meg, ami több mint a duplája a jelenlegi összegnek.

A három- vagy többgyermekes nagycsaládosoknak járó **gyermeknevelési támogatás** (GYET) 2020-hoz képest nem változott, 2021-ben is havi bruttó 28 500 Ft. Ugyanúgy változatlan maradt a GYES összege is.

Az univerzális támogatást jelentő és alanyi jogon járó **családi pótlék** összegének emelésében 2021-ben sem történt előrelépés. Ráadásul erre a jövőben sem mutatkozik kormányzati szándék, derül ki az ügy előremozdítását aktívan képviselő Esély Labor Egyesületnek küldött **államtitkári levélből**.

1 Magyarország 2021. évi központi költségvetéséről szóló 2020. évi XC. törvény.

2 A fogyatékossgal élő gyerekek ellátását végző szakemberek bérezésében kis előrelépést jelent, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban és javítóintézetekben dolgozó különleges vagy speciális szükségletű gyerekekkel foglalkozók **pótléka emelkedett**. Ezzel szemben a **gyógypedagógiai asszisztensek** sok esetben a szakmunkás minimálbérrel megegyező összeget keresnek a pályán töltött időtől függetlenül.

3 **ÁSZ Jelentés** – Vélemény Magyarország 2021. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról, 2020.

4 Társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény végrehajtásáról szóló 168/1997. (X. 6.) Korm. rendeletnek az egyszülős családok életkörülményeinek javítása érdekében történő módosításáról szóló 257/2021. (V. 19.) Korm. rendelet.

Független ellenőrzés

Az **Alapvető Jogok Biztosának Hivatala** (AJBH) továbbra is szerepet játszik a gyermekjogok érvényesülésének ellenőrzésében.¹

Az alapvető jogok biztosa (ombudsman) 2021-ben olyan fontos gyermekjogi témákban folytatott vizsgálatot és adott ki nyilvános jelentést, mint **az iskolaérettség és az iskolakezdés elhalasztásának kérelmezése, a járványhelyzet miatti iskolai távolmaradás elbírálása, a gyermek- és serdülőkorú szuicid magatartások megelőzése**. Állást foglalt (közleményt adott ki) a **homofóbia és transzfóbia elleni** világnapon, és a gyermeki jogok világnapján **kiemelte, hogy „Mindén, a gyermekeket érintő döntés és intézkedés meghozatalakor a gyermeki jogok érvényesülése és a gyermekek nézőpontjának figyelembevétele a viszonyítási pont”**. A Biztoshoz forduló **panaszosok** elsődlegesen a gyámhatóságok eljárását, az eljárás elhúzódsát, a döntések tartalmát kifogásolták, ezen belül domináltak a szülői, nagyszülői kapcsolattartást érintő, valamint örökbefogadási, védelembe vételi, illetve nevelésbe vételi eljárásokat sérelmező ügyek.

2021-ben a gyermekvédelmi intézményeket érintő hagyományos (be nem jelentett) helyszíni vizsgálatokon alapuló jelentések készültek a Rumi különleges gyermekotthon, az EMMI Kalocsai Gyermekotthon és a Kossuth Lajos Gyermekotthon esetében. Ezt egészítette ki 10 olyan, elsődlegesen a járványhelyzettel kapcsolatos intézkedésekről, azok következményeiről való tájékozódást célzó (bejelentett) helyszíni látogatás, amelyek tapasztalatairól 10 speciális jelentés² született.³

2021. január 1-től a gyermekjogi ügyekben is kiemelt szereppel bír, diszkriminációs esetekkel

foglalkozó Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH) **beolvadt** az AJBH-ba, ettől kezdve az AJBH **Egyenlő Bánásmóddért Felelős Főigazgatósa** látja el és vizsgálja az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését sérelmező, hatósági eljárást kérő vagy azt indítványozó beadványokat.⁴ Ez az összeolvadás 2021-ben visszaesést okozott az ügyszámban, és az EBH-referenci rendszer megszűnése tovább szűkítette a független ellenőrzés ezen formájához való hozzáférhetőségét.

A **Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság** (NMHH) látja el Magyarországon a hírközlés szabályozási és felügyeleti, illetve a médiafelügyeleti feladatait. 2021-ben **kibővítették a Gyermekvédelmi Internet Kerekasztalt** 21 tagúra.

Az **Alkotmánybíróság** gyerekeket érintő 2021-ben hozott határozatai közül kiemelkedik a 9/2021. (III. 17.) AB határozat, amely Alaptörvény-ellenesnek nyilvánította, és 2021. június 30-i hatállyal megsemmisítette a köznevelési törvény azon rendelkezését, ami kizárta a 4 és 5 éves kor közötti gyermekek esetében az óvodai nevelést. A döntést a testület azzal magyarázta, hogy előfordulhatnak olyan egyedi élethelyzetek, amelyek a családi környezetben történő nevelést indokolják, valamint hogy **az iskolaérettség megállapítása elsősorban a szülő joga**. A 17/2021. (V. 13.) AB határozat a jogalkotó mulasztással előidézett Alaptörvény-ellenességét állapította meg, arra hivatkozva, hogy nincs olyan garanciális szabály, amely biztosítaná, hogy a **sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekek** az óvodai nevelés során megkaphassák az ahhoz szükséges fejlesztést, amely esélyt ad nekik arra, hogy tankötelezettségüket a normál tanrendű gyermekekkel integrált oktatásban teljesíthessék.⁶

1 A Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Világszövetségének Akkreditációs Albizottsága 2021 június 14–24. közötti ülésén **javasolták** a magyar ombudsman „A” minősítésének újraértékelését (reakkreditáció). Ennek eredményeként derogációs ajánlást kapott „B” státuszra. A döntés 2022-ben hatályosult.

2 AJB-769/2021, AJB-765/2021, AJB-1123/2021, AJB-3868/2021, AJB-4559/2021, AJB-4668/2021, AJB-5293/2021, AJB-5333/2021, AJB-5311/2021, AJB-5889/2021

3 További információ, lásd a Jelentés F) pontja.

4 Az EBFF jogesetei megismerhetők az ombudsmani honlapon.

5 Bővebben lásd a Jelentés I) pontja.

6 Gyermekjogi szempontból további kiemelkedő határozat volt 2021-ben a 30/2021. (XII. 1.) ABh, melyet relevanciája miatt a Jelentés F) pontjában mutatunk be részletesebben.

Civil együttműködés, az Egyezmény terjesztése

2021-ben közel hatvan civil szervezet szakmai közreműködésével változatlanul **működött** az Igazságügyi Minisztérium által létrehozott **Családjogi Civil Munkacsoport**, amelynek 2020-ban meghatározott célja a családok, nők és gyerekek védelmének erősítése.

2021. egyetlen ülésének témája áprilisban a kapcsolati erőszak elleni küzdelem 2010 és 2020 közötti eredményeinek bemutatása volt, illetve az ezzel kapcsolatos további lépések ismertetése és a családjogi mediáció erősítését célzó koncepció bemutatása. Ezt követően júniusban az Igazságügyi Miniszter **bejelentette**, hogy megalakult a „**Családjogi jogalkalmazás hatékonyságát erősítő munkacsoport**”, amelybe nem civil szervezeteket, hanem bírákat, ügyvédeket, ügyészeket, továbbá a mediátorok és a szakterületileg illetékes minisztériumok

(EMMI, CSTNM) képviselőit vonták be a munkába.

2021 októberében nagy visszhangot váltott ki az a **törvényjavaslat** (a később elfogadott 2021. évi CXXII. törvény), amely az egyik szülő kérelmére indítható közös szülői felügyeletről és a váltott gondoskodásról szólt. A törvényjavaslat a Családjogi Civil Munkacsoport munkájában **résztevő civil szervezeteket is megosztotta**. Bár szeptemberben az államtitkár kikérte a Munkacsoport tagjainak a véleményét, **eredmi egyeztetésre** – akár a civil szervezetek között – és minisztériumi visszajelzésre **nem került sor**.

Visszatekintve az elmúlt évekre megállapítható, hogy a kapcsolattartás és az elvált szülők felelőssége, kötelezettségei és jogai kapcsolatán a jogi környezet fokozatos átállítása zajlik.

AZ ELVÁLT SZÜLŐK GYERMEKEIT ÉRINTŐ EGYES ALAPVETŐ JOGOK VÁLTOZÁSAI 2020-2022

2020. MÁRCIUS 1-TŐL

Ákadályozott kapcsolattartás végrehajtása a gyámhatóság hatásköréből a járásbíróság hatáskörébe került.

2022. JANUÁR 1-TŐL

A bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, és az egyik szülő kezdeményezésére is elrendelheti a gyermek úgynevezett váltott elhelyezését.

2021. JANUÁR 1-TŐL

Kapcsolattartás megváltoztatása önálló keresetként is indítható, viszont a kapcsolattartás szabályozása, megvonása, korlátozása csak szülői felügyelettel kapcsolatos per részeként. Ha a kapcsolattartás kérdésében a bíróság döntött, akkor a kapcsolattartás megváltoztatását is a bíróságtól lehet kérni.

A gyermek érdekében a bíróságok kérelem hiányában is határozhatnak a gyermek elhelyezése, a szülői felügyelet, a kapcsolattartás, a gyerektartás, a szülői felügyelet megszüntetése tárgyában.

A Családjogi Civil Munkacsoporton kívül a **Gyermekek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport** is ülésezett 2021-ben, két alkalommal. Az **áprilisi ülésen** téma volt az örökbefogadási kérdések mellett az Európai Unió új, átfogó **Gyermekjogi Stratégiája** is, amelyről 2021 októberében szavaztak sikertelenül az Európai Tanácsban – a **magyar** és a lengyel kormány vétója miatt. A munkacsoport novemberi **ülésén** pedig az EU Gyermekgarancia Nemzeti Cselekvési Tervéről és a gyermekbántalmazás elleni fellépés

gyermekvédelemben megtett intézkedéseiről tanácskoztak. 2021-ben is több esetben adott ki állásfoglalást a **Gyermekjogi Civil Koalíció**, többek között az **EU Gyermekjogi Stratégiája** kapcsán, és **petíciót** indított, valamint **felszólalt** a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről szóló törvényjavaslat kapcsán¹ is. A Koalíció nyilatkozott a „**gyermekvédelmi népszavazásról**”. A korábbi évekhez hasonlóan, 2021-ben is érdemi kormányzati válasz nélkül maradtak a Koalíció állásfoglalásai és beadványai.

¹ A pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló T/16365. számú törvényjavaslatához benyújtott összegző módosító javaslattal összefüggésben.

A GYERMEK FOGALMA

*„Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik élet-
évét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében
nagykorúságát már korábban eléri.”*

(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 1. cikkéből)

ÁTFOGÓ ALAPELVEK

A diszkrimináció tilalma

„Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének bevezetéséből)

2021 márciusában Romák Magyarországon: A diszkrimináció kihívásai címmel jelent meg jelentés az Európai Unió támogatásával, amely kimondja, hogy **„a romák az élet összes területén komoly hátránnyal küzdenek.** (...) A roma gyerekeket az általános szegénységén túl az iskolai szegregáció sújtja a leginkább.

A szegregált iskolákban – túl azon, hogy a tisztán roma osztályok, iskolák léte önmagában is diszkriminatív – nem adottak a tárgyi és személyi feltételek sem. Az ilyen iskolákból kikerülő gyerekek továbbtanulási esélye rendkívül csekély, ez pedig a munkaerőpiacon érinti hátrányosan a felnövő generációkat.”¹

Forrás: 40.sajto-foto.hu

1 Király Júlia Kinga–Bernáth Gábor–Setét Jenő: Romák Magyarországon: A diszkrimináció kihívásai. MRGE 2021.

A roma gyerekeket nemcsak az oktatás terén éri hátrányos megkülönböztetés. A roma gyerekek aránytalanul nagy számban kerülnek a gyermekjóléti központok, a gyámhatóságok látókörébe, és a családból való kiemelés is körükben a legjellemzőbb, míg a visszagondozás nehézkes, hosszadalmas, és sok esetben arra már nem fordítanak hangsúlyt az állami szereplők. Az Európai Roma Jogok Központja hat év különbséggel kétszer is vizsgálta a családból való kiemelés gyakorlatát Nógrád megyében. A szervezet mindkét esetben arra a megállapításra jutott, hogy sokkal **nagyobb számban emelik ki a roma gyerekeket a családból, mint nem roma társaikat**. „2016-ban közel nyolcvan százalék volt a szakellátásban lévő roma gyerekek/ fiatalok aránya, ami elképesztően magas szám, főleg annak ismeretében, hogy a roma lakosság aránya a megyében megközelítőleg 20%.¹

2021 októberében a Fővárosi Törvényszék (a kézirat lezárásakor még nem jogerős) **ítéletében** kimondta, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma (illetve korábban annak jogelődje) mint a szociális ágazat irányítója megsértette azoknak a gyermekeknek az egyenlő bánásmódhoz való jogát, akiket **kizárólag anyagi helyzetük miatt emeltek ki családjukból** azzal, hogy nem adott világos szakmai módszertani útmutatást a

„kizárólag anyagi okra visszavevethető családból való kiemelés tilalmának érvényesülése tárgyában, és nem végzett célzott ellenőrzést a gyermekvédelmi szervek ez irányú gyakorlatáról”. A bíróság nem csak a **szegénység miatti diszkriminációt** állapította meg, hanem azt is, hogy ezeknek a gyerekeknek a roma származásuk miatt is hátrányt kellett elszenvedniük, merthogy a szegénység elsősorban a roma gyerekeknél válik egyben kiemelési okká is. Az ítélet abban is előremutató, hogy **a tárcát etnikai adatgyűjtésre kötelezi**, valamint olyan protokoll kidolgozását írja elő, amely a szakellátásban nevelkedő gyermekek etnikai adatainak anonim, statisztikai célú gyűjtésére alkalmas.

2021 novemberében a nemzetiségi ombudsmanhelyettes kiadta az 5/2021. sz. elvi állásfoglalását a nagy port kavart gyöngyöspatai nevelési-oktatási intézményekben zajló, roma gyerekekkel szembeni diszkrimináció komplex, interdiszciplináris utóvizsgálatáról. Ebben többek között megállapítja, hogy a korábbi években az érintett általános iskolában a tudatos elkülönítés helyébe az évek során a **spontán szegregáció** lépett. A 2021/2022-es tanévre a gyerekek száma jelentősen csökkent, és mostanra már szinte kizárólag roma gyerekek járnak az intézménybe. Az **elvi állásfoglalás** kitér arra a problémára is, hogy

„a szabad iskolaválasztás lehetősége és eljárása azokon a településeken, ahol csupán egy általános iskola található, és ahová a spontán szegregáció következtében többségében cigány nemzetiségű tanulók járnak, (...) jelenleg úgy tűnik, hogy felerősíti és szinte véglegessé teszi a szelekciós és szegregációs folyamatokat.”

A 2021. év második felét uraló közbeszéd, amely az LGBT-közösséget támadta, hátrányosan hathatott az

érintett gyermekekre is.

Gyermekjogi Követ meglátása*

„Az iskolában megbélyegzik azokat, akik a saját nemükhöz is vonzódnak, és folyamatos bántalmazás áldozataivá is válhatnak, verbálisan vagy fizikailag. Sokszor láttam olyat, amikor valaki akár már csak egy szivárványos zoknit vett fel, hogy egyből mutogatnak rá, és mindenféle nem oda való jelzővel illetik. Nem képesek elfogadni mindazt, hogy nekik is ugyanúgy szükségük van szeretetre, és nem másak. A sok kiközösítés, bántalmazás és korlátozottság hatására ezekben a gyermekekben előjön az érzés, hogy ők nem normálisok, nem ide valók, ezzel megfosztva őket valódi identitásuktól.”

¹ Király Júlia Kinga–Bernáth Gábor–Setét Jenő: Romák Magyarországon: A diszkrimináció kihívásai. MRGE 2021.

A gyermek legfőbb érdeke

„A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 3. cikkéből)

A Gyermekjogi Egyezmény 30. születésnapjának évében, ha a „gyermek legjobb, legfőbb érdekéről” írunk, nem lehet megkerülni azt a problémát, amelyet a kifejezés félrefordítása jelent a normaszövegben. A hatályos kifejezés – a **„gyermek mindenképp felett álló érdeke”** – félrevezető, és téves gyermekjogi értelmezésre adhat alapot. Bár a szakma ezt a terminológiát a kezdetektől következetesen kerülte, annak ellenére, hogy elfogadottá vált, hogy a normaszöveg hivatalos pontosítása nem megoldható, mégis előrelépést jelentene, ha az Egyezmény a fennállásának következő évtizedébe a megfelelő szöveggel lépne be Magyarországon. A Gyermekjogi Egyezmény eredeti, angol nyelvű „best interest of the child” fogalmának a „legjobb vagy legfőbb érdek” lenne a szöveghű fordítása, amely kifejezés eleve nem tartalmaz semmilyen fokozást. A „gyermek legjobb/legfőbb érdeke” szókapcsolat használatát az is indokolja, hogy a kifejezésnek dogmatikai szempontból sem célszerű egy állandó hierarchia látszatát keltenie. Mindezt a mérlegelést megengedő értelmezést támogatja a Gyermekjogi Bizottság 14. számú átfogó kommentárjának szövege, valamint ezt használja az Alapjogi Charta szövege is. Erről azonban

nem volt szó 2021-ben. Más vonatkozásban került középpontba az Egyezmény 3. cikkelye: a jogalkotói akarat erőteljesen relativizálta a gyermekek jogát arra, hogy saját érdekeik önállóan megjelenhessenek – tette mindezt a gyermekek legfőbb érdekére hivatkozással.

Évek óta érvényesülő trend, hogy a családtámogatások és a családvédelem **narratívája** bekebelezi a gyermekek védelmét és a gyermekek jogait. Ebben a tendenciába illeszkedik, hogy a gyermekek alapvető jogát – hogy életkoruknak és belátási képességüknek megfelelően információhoz juthassanak minden őket érintő kérdésben – jelentősen korlátozta a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről szóló 2021. évi LXXIX. tv. A szülői elképzelések és érdekek mellett a **gyermek legfőbb érdeke és alapvető joga az információhoz nem egyenrangú vagy versengő érték**. A gyermek egyes jogait gyakorlatilag a szülő neveléshez való jogára hivatkozással kívánta kiüresíteni a jogalkotó. Legalábbis azokban a kérdésekben, amelyek a szexualitással és a családdal összefüggő témákat érintik. Ennek volt előfutára 2021-ben a **nemzeti konzultáció**, illetve később a **népszavazási kezdeményezések**.

Gyermekjogi Követ meglátása*

„Az iskolákból kitiltották a civil szervezeteket, amelyek betekintést segítettek nyerni a felnőtté válás és a körülöttünk lévő világ eseményeibe. A tanárok gyakran próbálják terelni a témát, ha tanórán a sexualitás mint tananyag következik, vagy átugorják, és nem is beszélnek róla, vagy nagyon nagy zavarban mesélik el, hogy mi micsoda, és hogyan is működik, ezzel azt éreztetve, hogy ez egy olyan dolog, ami nem normális...”

Azon túl, hogy a gyermek legfőbb érdekét relativizálják, a fenti események ahhoz is hozzájárultak, hogy a

gyermekjogok és a gyermekvédelem fogalmai egyre kevésbé választhatók le a politikáról Magyarországon.

A gyermek véleményének tiszteletben tartása

„Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét. A gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 12. cikkéből)

Az **Országos Diák Tanács (ODT)** és az **EMMI 5 alkalommal találkozott** 2021-ben, amelyek során elsősorban az aktuális járványügyi helyzet elemzését és a 2020. évi Országos Diáktanács ajánlásait vitatták meg. Az ajánlások teljesülésének aktuális állásáról az ODT a 2020-ban indult **diáktájékoztató** oldalán adott hírt. A kormányzat a 25 év alattiak személyi jövedelemadó-mentessége kapcsán kérte még ki a diákok véleményét, akiket két fő képviselőjében **meghívott a miniszteri egyeztetésre**.

Az oktatás modernizálása érdekében egy másik, reprezentatív alapokon működő diákszervezet is lépéseket sürgetett. 2021 júliusában az ADOM Diákmozgalom online petíciót indított az oktatási reformokért, amelyet több mint tízezer írtak alá. A többhónapos, országos egyeztetési folyamat eredményeként létrejött **12 oktatási reformjavaslatban** többek között a pedagógusok emeléséért, a szabad tankönyvválasztásért és a hatékony diákképviselésért emeltek szót. Kezdeményezéseik érdemi válasz nélkül maradtak.

A gyerekek **politikai és társadalmi részvételéről** két, 2021-ben publikált ifjúságkutatás is képet ad. A **Magyar Fiatalok 2021** című kutatás hét országban tárta fel a 15–29 éves korosztály értékrendjét, véleményeit és preferenciáit 2021 tavaszán. A szerzők rendelkezésünkre bocsátották¹ a hazai 15–17 évesek válaszait a vizsgált kérdésekben. A **Magyar Fiatalok 2020** nagymintás ifjúságkutatás keretein belül 12 ezer 15–29 éves fiatalot kérdeztek meg 2020-ban arról, hogy hogyan élnek és hogyan látják a világot. Az eredményekből válogatott szempontok alapján összeállított gyorsjelentés elérhető az interneten.

Az előbbi kutatás adatai szerint² a 15–17 éves korosztály kétharmada **elégedett** az életével. 4-ből 3 gyerek szerint az **őket érintő fontos kérdésekről közösen döntenek** a szülőkkel (77%), 17%-uk önállóan dönt, 6%-uk szerint mindenről a szüleik döntenek. A korábbi évekhez hasonlóan az első komoly döntés meghozatalát 18 éves korra teszik a fiatalok. Érdekes, hogy **előítéletességet** elsősorban a kábítószer-

1 Köszönjük a Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest-nek a rendelkezésünkre bocsátott adatokat.

2 Adatok forrása: a FES Youth Study 2021 Magyarországra vonatkozó egyéni adatszolgáltatása.

függőkkel szemben, és legkevésbé a zsidó és homoszexuális párokkal kapcsolatban fogalmaztak meg.

A 15–17 évesek többségét **nem érdekli a politika** (59%), 16%-át igen. Leginkább az önkormányzatokban és a civil szervezetekben, legkevésbé a politikai pártokban bíznak. A fiatalok **közéleti, politikai részvétele alacsony**: tüntetésen, illetve online politikai aktivitásban csak 6-7%-uk vett valaha részt, politikai csoportosulásban, pártban 2% vállalt feladatot, ugyanakkor 22%-uk írt már alá online petíciót.

Minden harmadik fiatal végzett **önkéntes munkát** az elmúlt egy évben (35%). Túlnyomó részt az iskolában (41%), olykor polgári kezdeményezésekben (25%) vagy sport-, illetve zenei egyesületnél (14%) dolgoztak, és csak töredékük (2–6%-uk) vett részt civil szervezet vagy ifjúsági szervezet munkájában vagy saját szervezésű projektben. A gyerekek a **politikai események** kedvelt „díszletei” voltak a pártpaletta egészén, továbbra is sok **lájkot hoztak** a politikusoknak a gyerekek-

kel közösen készített fotók. Dekoratív háttérrel adtak például a járvány elleni védekezésben résztvevők előtt tisztelgő falfestmény átadásán, tartották a zászlót és énekelték a himnuszt egy olyan eseményen, amely éppen a jövő generáció cselekvő, hazájukért tenni akaró emberekké válása mellett állt ki. Igent mondtak a politikus szülők nőnap videójában való szereplésre, és demonstráltak, hogy szüleik nem csak politikusok, hanem szülők, nagyszülők is. Bár elmondható, hogy a sajtó, a **pártok** és a társadalom is érzékenyebbé vált a gyerekek szerepeltetésére, a **politikusok érvelése** azt tükrözi, hogy a szándékuk és a gyerekek beleegyezése (tévesen) elegendő indokot jelent számukra.

2021 őszén a **17 évesek is szavazhattak** az ellenzéki előválasztáson, azt elővételezve, hogy a tavaszi parlamenti választásra várhatóan betöltik a 18. életévüket. A 17 évesek részvételi statisztikájáról nincs nyilvános adat, ugyanakkor ez új lehetőséget jelentett a gyerekek és fiatalok politikai részvételének ösztönzésére.

POLGÁRI JOGOK ÉS SZABADSÁG- JOGOK

Az egyesülés és a békés gyülekezés szabadsága

A koronavírus miatt 2020 tavaszán kihirdetett **vész-helyzeti állapot felfüggesztette a gyülekezési jog gyakorlását**, mely tilalmat a kormány (egy rövid szünetet leszámítva) 2021. május 23-án **oldott fel**. 2020-ban a teljes és elhúzódó tilalom ellen többször felszóltak civil szervezetek, azonban az Alkotmánybíróság 2021 júniusában megjelent határozatában azt **nem találta alkotmányellenesnek**. A tilalom feloldása előtt – az előző év tendenciájához hasonlóan –

online eseményt szervezett az ADOM Diákmozgalom, amelyben a kötelező jelenléti oktatás tanév végi bevezetése ellen mozgósította a fiatalokat. A gyülekezési tilalom feloldását követően, 2021 szeptemberében a Globális Klímatüntetéshez csatlakoztak a Fridays For Future mozgalom főként gimnazistákból és egyetemistákból álló aktivistái, akik az őszi, Glasgow-i klímacsúcs körül további figyelemfelhívó akciót is szerveztek.

A magánélet védelme

A gyerekek magánéletének védelme az online térben is elengedhetetlen, melyet jól megvilágít az NMHH digitális szülőségről szóló **kutatása**. A 7–16 éves gyerekek (tehát a digitális önrendelkezéssel részben még nem bíró korosztály) körében végzett reprezentatív felmérés szerint hiába magasabbak az előírt korhatárok, a 11 évesek többsége már fent van a közösségi oldalakon, és a 7–8 éveseknek is a tizede regisztrált rájuk. Pozitív tendenciára utal, hogy az adatfelvétel idején,

2020-ban kevesebb személyes adatot adtak meg magukról a gyerekek a neten, mint három évvel korábban, ugyanakkor aggasztó, hogy a gyerekek negyedének nyilvános a közösségi médiaadatlapja. A szülők 10-ből 4 esetben bárki számára láthatóan osztanak meg képet a gyermekükről, a posztoláshoz pedig kétharmaduk kér engedélyt a gyerekektől. Az aggodalmak nem alaptalanok: 2017-ről 2020-ra duplájára (18%-ra) nőtt azoknak a gyerekeknek az aránya, akikkel ismeretlenül

léptek kapcsolatba a neten. Az esetek 20-25%-ában pedig jogsértéssel is találkoztak, a leggyakoribb online kockázat pedig a szexting és a pornográfia volt.

Gyermekjogi Követ meglátása*

„Az internetes tér napjainkban a legmeghatározóbb hely, szinte minden gyermek számára. Itt tartjuk szerteinkkel a kapcsolatot, itt tanulunk, itt fedezzük fel a világot. De nem mindegy, hogy hogyan. Sok esetben már egészen kicsi kortól kezünkbe adják a telefonokat, amik elsősre ártatlannak tűnhetnek, de ha nem használjuk felelősségteljesen, akkor rengeteg kárt okozhatnak. Ha az iskolában megkérdezzük legalább 10 lányt arról, hogy volt-e olyan helyzet, amikor zaklatták őket, vagy kéretlen tartalmat küldtek nekik, minimum 8 lány azt válaszolja, hogy persze, és emellett azt is, hogy nem mondták el a szüleiknek.”

Ahogy arra az **előző évi gyermekjogi jelentésben** is rámutattunk, a koronavírus-járvány alatti **felgyorsult digitalizáció** miatt érezhetően nagyobb figyelem fordul a **tudatos online szülői magatartás** felé.

2021-ben több **influenzser** és **cég** segítette – saját gyakorlatával nyíltan szembenézve – a posztolási szokások tudatosabbá válását és a gyerekek digitális lábnyomának csökkentését.

Gyermekjogi Követ meglátása*

„Ebben az évben számos trend is kialakult. Ilyen például a That Girl irányzat, aminek az egészséges életmód, a tudatosság, a produktivitás és a 'tökéletes élet' a középpontja. Ha valaki ezt tudatosan követte, lehetett pozitív hatása is, de nehéz volt benne megtalálni az egyensúlyt, ami szorongást eredményezett.”

A megfelelő információkhoz való hozzáférés

„Az Egyezményben részes államok (...) gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 17. cikkéből)

2021-ben is tovább zajlott a tankönyvek új NAT szerinti átírása. A folyamat egyéves tapasztalataival kapcsolatban több elemzés és szakmai kritika is napvilágot látott. **Összességében tíz éve annak, hogy megszűnt a szabad tankönyvválasztás Magyarországon.** Ennek következményeiről ad képet az a kutatás, amelyet a Szülői Hang 1 800 pedagógus és szülő bevonásával végzett az évforduló alkalmából. Az egybehangzó vélemények szerint a jelenlegi helyzet korlátozza, hogy a pedagógusok a tanítási módszere-

ikhez és a gyerekek igényeihez legjobban illeszkedő tankönyvet választhassák ki. A szabad tankönyvválasztás hiányát a diákok érdekvédő szervezete is kritizálta.

A 2020/2021-es tanévtől az összes évfolyamon elérhető a köznevelésben és a szakképzésben tanuló valamennyi diák számára az ingyenes tankönyv. Az érdekvédő szervezetek ugyanakkor megjegyezték, hogy „valójában a gyerekek a tankönyveket csak kölcsönbe használhatják, és (a harmadik évfolyamtól) év vé-

gén vissza kell adniuk az iskolai könyvtárnak,” ennélfogva nem lehet sem beleírni, sem jegyzetelni.

2021. márciusára ingyenessé vált a helyhez kötött **internet-hozzáférés** az alapfokú köznevelési intézmények tanulói és pedagógusai számára, kibővítve ezzel a középiskolások körében már korábban bevezetett lehetőséget. A döntés a digitális munkarendre tekintettel alapvető fontosságú volt, azonban ahogy azt az Állami Számvevőszék digitális oktatásról szóló elemzése is kiemeli, a folyamatos javulás ellenére az internet- és eszközellátottság nem minden gyermek részére állt rendelkezésre a távolléti oktatás időszakában. A Jelentés C pontjában hivatkozott **Magyar Fiatalok 2020 ifjúságkutatás** tapasztalatai alapján a 15–19 évesek 87%-nak van internet-hozzáférése.

A **korábban már hivatkozott** NMHH kutatásából az információhoz való hozzáférés alapjogához kapcsolódóan kiderül, hogy 2017-hez képest a gyerekek még korábban kapnak saját eszközt és válnak internethasználóvá.

Minden korosztályban kevésbé néznek tévét, míg a mobiltelefonok, számítógépek, laptopok használatának aránya nőtt. Feltűnően nagy változás látszik a 7-8 évesek mobilhasználatában: ez 2020-ra majdnem a duplájára emelkedett (54%). Saját készülékkel minden ötödik 7-8 éves rendelkezett (24%), de 15-16 éves korra pedig szinte már mindenki (96%). **Átlagosan 10 éves korukban lesz mobiljuk a gyerekeknek**, hétköznap átlagosan 3 órát töltenek a képernyők előtt, hétvégén pedig 5 órát.

A korábban már bemutatott, a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről szóló 2021. évi LXXIX. tv a gyermekek információhoz való alapjogának érvényesülését is közvetlenül befolyásolja. Rendelkezései jelentősen korlátozták a 18 éven aluli gyerekek számára a szexualitással (különös tekintettel az LMBTQ-témával) összefüggő tartalmak ábrázolását,¹ és azt, hogy kik azok a szereplők, akik a szexualitással, kábítószer-fogyasztással, internetbiztonsággal és egyéb testi és szellemi egészségfejlesztéssel kapcsolatban foglalkoztatást tarthatnak.

Nktv. 7. alcím 9/A. § (1) „A nevelési-oktatási intézmény saját pedagógus-munkakörben foglalkoztatott alkalmazottján és az intézményben iskola-egészségügyi szolgálatot ellátó szakemberen és az intézménnyel kötött együttműködési megállapodással rendelkező állami szervén kívül más személy vagy szervezet tanórai vagy egyéb, tanulók részére tartott foglalkozás keretében szexuális kultúrával, nemi étellel, nemi irányultsággal, szexuális fejlődéssel, a kábítószerfogyasztás káros hatásaival, az internet veszélyeivel és egyéb testi és szellemi egészségfejlesztéssel kapcsolatos foglalkozást (e § alkalmazásában a továbbiakban: program) csak akkor tarthat, ha jogszabályban kijelölt szerv nyilvántartásba vette.”

1 Részlet a jogszabály 9. §-hoz fűzött indoklásából: „Belátható, hogy egyes tartalmakat az életkoruknak megfelelő időben célszerű megismertetni a gyermekekkel az egészséges lelki és szellemi fejlődésük érdekében. Vannak ugyanis olyan tartalmak, amelyeket a gyermek – bizonyos életkor alatt – félreérthet, illetve amely károsan hathat a fejlődésére az adott életkorban, vagy egyszerűen a gyermek nem tud vele mit kezdeni, ezért összezavarja a fejlődő erkölcsi, morális értékrendjét, vagy épp az önmagáról és a világról alkotott képét. A módosítás ebből kiindulva, az Alaptörvény szellemében és a gyermekek egészséges testi, lelki fejlődésének a megóvása érdekében meghatározza azon tartalmak körét, amelyek kapcsán biztosítani kell, hogy a gyermekek ne találkozzanak ezekkel a különböző felületeken”.

A szabályozás a gyerekek információhoz való hozzáférést akadályozza, a tabusítást erősíti, egyedül hagyja a gyerekeket a kérdéseikkel, ezzel pedig potenciálisan veszélybe sodorja őket – emelték ki a rendelkezéssel szemben kritikákat megfogalmazók. Felhívták továbbá a figyelmet arra, hogy a legjobb eszköz a gyermekekkel szembeni visszaélések megelőzésére, ha életkoruknak megfelelő információval látjuk el őket.

zével szemben kritikákat megfogalmazók. Felhívták továbbá a figyelmet arra, hogy a legjobb eszköz a gyermekekkel szembeni visszaélések megelőzésére, ha életkoruknak megfelelő információval látjuk el őket.

Gyermekjogi Követ meglátása*

„Az emberi lét egyik legfontosabb része a szexualitás, és ha valaki erről nem tud eleget, az nagyon sok gátlást képes okozni. Nem lesz biztos önmagában, és ezért sok felelőtlen helyzet alakulhat ki. A mai tinédzserek nagy része a pornográf tartalmakhoz fordul emiatt, mert úgy vélik, hogy ezek megmutatják mindazt, amire szükség van ennek az ügynek az elsajátításához, de valójában nincsenek tisztában azzal, hogy ezek a hamis képek mennyire el tudják fordítani a nézeteiket. A legtöbb esetben emiatt tabuvá válik ez a kérdés, mivel otthon szintén nem esik róla szó, és ebből kifolyólag rettegve állnak majd ehhez.”

GYERMEKEK ELLENI ERŐSZAK

„Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától (...)”

(részlet az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 19. cikkéből)

Bántalmazás, elhanyagolás

Gyermekjogi Követ meglátása*

„A betörő covid hatására egyre jobban szabályozták a mindennapjainkat 2021-ben. Az emberek elkezdtek ebbe az egészbe 'belebolondulni', így sokkal jobban megnőttek a támadások az utcán. A fiatalok nem szívesen járták az utcákat egyedül éjjel, hisz rengeteg támadásról hallottunk. Az előbb említett feszültség nem csak fizikai bántalmazásokat okozott, hanem annál is több mentális bántást. A határok összemosódtak, rengeteg fiatal lelke ráment erre. A fiatalság nem tudja, mikor kérhet segítséget, így az öngyilkosságok száma is nőtt. Összesítve ez egy borzasztó nehéz év volt, mind nekünk, mind a felnőtteknek.”

A KSH adatai szerint a veszélyeztettként nyilvántartott gyermekek száma 2020-ban nagymértékben csökkent 2019-hez képest: 174 413-ról 162 985 főre. Ennek oka lehet, hogy a járvány okozta válság miatt lecsökkent a jelzések száma, és a gyermekvédelmi intézményeknek csak korlátozott lehetőségei voltak a terepmunkára. Ha a hatósági intézkedéseket is igénylő veszélyeztetettségi

ügyek számát nézzük, azok valamivel kisebb mértékben csökkentek, 31 718-ról 30 661-re. Ez jelzi, hogy a súlyos, a gyermek közvetlen veszélyeztetettségét jelentő ügyek a koronavírus-járvány ellenére is eljutottak a gyermekjóléti szolgálatokhoz és központokhoz. Miközben összességében több mint harmincezerrel **kevesebb gyermekvédelmi jelzés** érkezett 2020-ban

Gyermekvédelmi jelzések száma 2018-2020

	2018	2019	2020
Az észlelő- és jelzőrendszer által küldött jelzések száma összesen	179 924	177 039	145 266

KSH 1696 OSAP sz. adatgyűjtése

a szakemberekhez. A bántalmazás miatt családjában veszélyeztetett és ezért védelemben vett gyermekek száma 2020-ban tovább csökkent. A KSH-nyilvántartás szerint az összes védelemben vett több mint 27 000 (27 143) gyermekből mindössze 390 esetben szerepelt a bántalmazás védelemben vételi okként¹.

2020-ban 17 930 olyan kiskorú gyerek szerepelt a gyermekvédelmi nyilvántartásban, aki elsődlegesen családon belüli erőszak, családi konfliktus miatt volt veszélyeztetett. 3 499 gyermek esetében fizikai bántalmazást, 3 078 gyermeknél lelki bántalmazást, 778 gyermek kapcsán pedig családon belüli szexuális bántalmazást tüntettek fel a veszélyeztetettség fő okaként. A szexuális bántalmazás miatt veszélyeztetett gyerekek száma az elmúlt három évben folyamatosan nőtt. 12 376 gyermeket fizikai és 6 220 gyermeket lelki elhanyagolás miatt ítélt veszélyeztetettnek a gyermekvédelem rendszere. Iskolai bántalmazás 803 esetben szerepelt veszélyeztetettségi okként².

Egy 2021 novemberében publikált, több mint 10 000 érvényes válasz adatain alapuló nem reprezentatív **empirikus kutatás** szerint tízből kilenc magyar felnőtt úgy látja, hogy **a közösség minden tagja felelős a gyermekek jóllétéért**, azonban úgy vélik, tízből csak két felnőtt döntene úgy, hogy egy gyermekbántalmazás esetén közbelépne.

A válaszolók közel kétharmada (63,5%) szerint a gyermekbántalmazás nagyon nagy probléma ma Magyarországon. Kicsit kevesebb, mint egyharmaduk (29,6%) véli úgy, hogy bár aggodalomra ad okot, de vannak komolyabb problémák is. A nők 69,8%-a szerint jelentős gondot, ugyanezt a férfiak 42,5%-a gondolja így.

A Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat (OGYSZ) Meghallgató és Terápiás Szolgálatfejlesztési Osztálya kutatást³ készített 2021-ben, amelyben a gyermekvédelmi gyámok gyermekbántalmazással összefüggő tudását, attitűdjeit és az ellátásban megtapasztalt nehézségeit vizsgálta. Ennek eredményei szerint a **szakellátásban élő gyerekeknek több mint az ötödét érte élete során valamilyen bántalmazás**. A bántalmazás észlelése vagy annak gyanúja esetén a gyermekvédelmi gyámok sok esetben tehetetlenek, eszköztelenek érzik magukat. Problémát jelent az áldozathibáztatás, közöny és bagatellizálás a gondozási hely és a közoktatási intézmények részéről.

Rendszeresen visszatérő vélemény a gyermekvédelmi gyámok körében, hogy bármilyen szakmai segítség megszerzéséhez **hosszú várakozási idővel** kell számolni, valamint sokak által említett tapasztalat, hogy nincs elég megfelelő szakember és intézmény a bántalmazással összefüggő helyzetek kezelésére. Problémát jelent továbbá az, hogy a bántalmazás észlelése

1 Adatok forrása a KSH 1210 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a gyámhatóság tevékenységéről).

2 Adatok forrása: a KSH 1696 OSAP sz. adatgyűjtése (A család- és gyermekjóléti szolgáltatások adatai).

3 Kéziratban elérhető. Nyilvánosan nem hozzáférhető.

esetén a gyermekvédelmi gyámok tudása nem egységes a jelzés módját és célját illetően. Nagyon gyakori a szubjektív mérlegelés, amelynek alapja a gyermek által elmondott bántalmazás gyám által vélelmezett mértéke. Nem minden esetben tudják a szakemberek, hogy kell-e beszélniük a gyermekkel, illetve mi az intézkedés sorrendje. Mindez annak ellenére történik így, hogy az EMMI már 2018-ban kiadta „A gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben, nevelőszülői hálózatokban és a javítóintézetekben ellátott gyermekek és fiatal felnőttek bántalmazási eseteinek kivizsgálására és kezelésére vonatkozó intézményi, fenn tartói és ágazati módszertan” című **szakmai anyagot**.

2021 nyarán a **Magyar Katolikus Püspöki Konfe-**

renca nyilatkozatot tett közzé, amelyben „a leghatározottabban elítéli a gyermekbántalmazás minden formáját”, hangsúlyozza, hogy fejleszti saját gyermekvédelmi rendszerét, és felsorolja, hogy milyen reakciókat nem tart hasznosnak a Katolikus Egyházhoz köthető visszaélés-esetek nyilvánossága kapcsán.

A gyermekbántalmazásokkal kapcsolatos szektorális reakciók közül 2021-ben kiemelkedett a Magyar **Úszószövetség** decemberben kiadott **jelentése** a Turi György edző múltbéli módszereit vizsgáló bizottság megállapításairól. A jelentés az alábbi észrevétellel kezdődik: „Bár a MÚSZ jelenlegi elnöke és vezetése nem tehető felelőssé a múltért, az egyetemes úszósport nevében bocsánatot kér az áldozatoktól.” Majd ezzel folytatódik:

„A bizottság megállapítja, hogy a '80-as-'90-es években számos esetben, a 2000-es évektől már elszórtabban Turi György edzésmódszereiben – egyébként más edzőkhöz és más sportágakhoz hasonlóan – rendszeresen jelen volt a testi fenyítés (pofonok, bot használata).”

Testi fenyítés

A fent már hivatkozott tízezres kutatás eredményei szerint Magyarországon a többségi vélemény szerint **nem csak a szülő joga** meghatározni, hogyan fegyelmezi (79,8%) vagy neveli (67,6%) a gyermekét. 10-ből 8 felnőtt szerint a pofon vagy az elfenekelés nem hatékony fegyelmezési módszer, mert nem gondolják, hogy ha megütik a gyereket, nem fog még egyszer ugyanúgy viselkedni, vagy hogy a kiabálás és az üvöltözés szófogadóbbá teszi a gyerekeket, és azt sem, hogy a pszichológiai büntetés a gyerekek javát szolgálja. A kutatásban résztvevő válaszadók legalább 80%-a egyetértett ezekkel. Minden 4. felnőtt azonban úgy gondolta, hogy a gyerekek fizikai büntetése bár nem jó, de néha elkerülhetetlen.

Mindezek a kutatási eredmények a gyermekekkel szembeni erőszakra vonatkozó zéró tolerancia elvének 2004-es bevezetése után 17 évvel születtek. Elgondolkodtató, hogy ennek a jogszabálynak a gyakorlati érvényesülése milyen komoly kihívásokkal küzd, s hogy milyen kevés erőfeszítés

történt az elmúlt majd két évtizedben arra, hogy a magyar társadalom ténylegesen értse, megértse és elfogadja a zéró tolerancia gyermekjogi alapelvét.

A Gyermeknevelés Tudományos Folyóiratban¹ 2021-ben megjelent, a testi fenyítéssel és a gyermekbántalmazás megítélésével és felismerésével kapcsolatos, szülők és szakemberek körében végzett kutatás tanúsága szerint „a megkérdezett kisgyermeknevelők 34%-a úgy véli, **szükség lenne továbbképzésekre** a gyermekbántalmazásról, és 25,5%-a nem elégedett a tanulmányai során a témával kapcsolatban szerzett információkkal.” A szülők esetében a pofon és a gyermekkel való kiabálás súlyosságának megítélése volt ellentmondásos. „Az a kérdés, hogy törvényektől függetlenül kellene-e büntetni a gyermekbántalmazást, megosztotta a válaszadókat. Az elhanyagolást a résztvevők 77,9%-a tartja elfogadhatónak, az érzelmi bántalmazást 46,8%-uk, a testi fenyítést pedig 56,7% gondolja megengedhető, elfogadható nevelési eljárásnak.”

1 Édes Regina: A gyermekbántalmazás megítélésének és felismerésének vizsgálata kora gyermekkorban a bölcsődékben. In: Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat 9. évf., 2. szám 39–55. (2021)

CSALÁDI KÖRNYEZET ÉS ALTERNATÍV GONDOSKODÁS

„Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek minden felett álló érdekében szükséges.”

(részlet az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 9. cikkéből)

Családi környezet

2021-ben is jelentős figyelem övezte a családokat, noha a jogosultsági szabályok meghatározásából következően a gyerekek egy részét mindezek nem érték el, a támogatások bővítése a legszegényebb gyermekes családoknál nem jelenik meg.

A kormányzat kommunikációjában meghatározó volt a családok védelme, több új **támogatási forma** is elérhetővé vált, amelyek elsősorban az otthonteremtést, illetve az ingatlanok felújítását segítik.

Az előző évhez képest érezhetően kevésbé heves, de továbbra is élénk társadalmi vita övezte a **család** fogalmát. Elismert pszichológusok, családterapeuták, gyógypedagógusok és szociális szakemberek fejte-

ték ki részletesen véleményüket egy 2021-ben megjelent **könyvben**, és mutatták be a különböző család-típusokat, élethelyzeteket és a velük járó kihívásokat.

A koronavírus 2021-ben is meghatározta a családok mindennapjait. Az összezártságból fakadó lehetőségek és nehézségek mellett kiemelendő a **külön élő szülőkkel történő kapcsolattartás** kérdése¹. Ezzel kapcsolatban egy határozatában az Alkotmánybíróság is kimondta, hogy a járványügyi intézkedések nem lehetetleníthetik el a szülők és gyermekeik közötti személyes kapcsolatot, amely az emberi kapcsolatok olyan minimumát jelenti, amelyre nem vonatkozik a szociális távolságtartás, legyen szó együtt- vagy különélő szülőkről. Indoklásuk szerint a szülők egyet-

¹ A Hintalovon Alapítvány 2021-ben összefoglalta azokat a szempontokat, amelyek abban segítik a szülőket, hogy az új helyzetben is olyan döntéseket hozzanak, amelyek a gyerekek érdekében minél inkább tekintettel vannak.

értésén alapuló rugalmas megoldás megtalálása a legfontosabb, amely során minden esetben az érintett gyerek(ek) érdekeit kell előtérbe helyezni.

A vér szerinti szüleiktől külön élő gyermekek speciális csoportját jelentik a **szabadságvesztés büntetést töltő szülők gyermekei**. Az ő helyzetükre vonatkozóan a 10/2021. (I. 20.) Korm. rendelet több ponton is módosította a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendeletet (Gyer.) a büntetőeljárás és a gyermekvédelmi eljárás összehangolása érdekében. Ennek megfelelően gyámhatósági véleményt kell bekérni az elítélt személy kiskorú gyermekének védelmében; módosították a kapcsolattartás és a felügyelt kapcsolattartás szabályait; valamint a nevelőszülői el látás folyamatos biztosítására szolgáló szabályokat.

A KSH adatai szerint 2021. december 31-én 1693 gyerek várt örökbefogadásra, az örökbefogadásra alkalmas házaspárok

száma 2 748, az egyedülállóké 298 volt¹. Az SOS Gyermekfalvak adatai szerint 2016 óta először esett 1 000 alá az **örökbefogadások száma** (901). Ez összefüggésben állhat a koronavírus-járvánnyal, a lezajlott hatáskörváltással² és az örökbefogadást érintő törvénymódosításokkal is.

A vonatkozó kormányrendelet hatályba lépését követően az egyedülálló örökbefogadása csak kivételes esetekben – a családokért felelős miniszter, 2022. április 1-jétől a miniszterelnökséget vezető miniszter jóváhagyásával – lehetséges.

A Jelentés C) pontjában már hivatkozott Magyar Fiatalok 2021 kutatás szerint a 15–18 éves gyerekek kétharmada házas, gyerekes családban képzelel el magát a jövőben, tizedük házasság és gyermek nélküli kapcsolatban, 8%-uk gyermektelen egyedülállóként látja magát³. A **Magyar Fiatalok 2020 ifjúságkutatás** is megemlíti, hogy **a jövőbeli gyermekvállalással kapcsolatban különösen elutasítók a 15–19 évesek.**

- 1 Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).
- 2 A megyei, fővárosi kormányhivatalhoz kerültek többek között az örökbefogadók alkalmasságáról szóló döntések.
- 3 Adatok forrása: a FES Youth Study 2021 Magyarországra vonatkozó egyéni adatszolgáltatása.

Családjukon kívül élő gyerekek

A KSH adatai szerint 2021-ben 21 041 gyerek nevelkedett **gyermekvédelmi szakellátásban**, akik közül 14 866-an nevelőszülőnél éltek. Utógondozói ellátásban 2 286 fiatal felnőtt részesült¹.

Az elmúlt években a 0–12 hónapos kor közötti, szakellátásban nevelkedő gyerekek száma 700 és 800 fő között változott – 2021-ben azonban 923 csecsemő élt gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél. A jelentéseinkben már többször említett törvényi kötelezettségnek, miszerint 2016. december 31-ig minden családjából kiemelt 12 éven aluli gyereket nevelőszülőnél kellett volna elhelyezni, 2021 év végéig sem tudott Magyarország eleget tenni: még a 3 éves kor alatti, szakellátásban élő 2 420 gyerek közül is 306-an gyermekotthonban éltek².

Az alapvető jogok biztosa számos jelentésében foglalkozott a **szakellátást nyújtó intézményekkel**³. Az ombudsmani jelentések évről évre hangsúlyozzák a területen tapasztalható problémákat: szakemberhiányt, fluktuációt, nem megfelelő anyagi- és **tárgyi feltételeket**. A jelentésekben megkérdezett szakemberek közül többen emelték ki a nevelőszülőktől gyermekotthonba kerülő gyerekekkel kapcsolatos nehézségeket.

Az alapjogi biztos tevékenysége során külön hangsúlyt fektetett a gyermekotthonokban a koronavírus-járvány okozta kihívásokra⁴. A jelentések tanúsága szerint az intézmények többsége a fenntartók vagy külső források segítségével meg tudta teremteni a távolléti oktatáshoz szükséges technikai feltételeket. A járványhelyzet ugyanakkor számos nehézség elé állította a szakembereket – az oktatással, a kap-

csolattartással, az egészségügyi ellátással és az összezártsággal összefüggő feladatok ellátása jelentős többletterhet jelentett számukra, ami továbbra sem tükröződik a szakemberek anyagi **megbecsültségén**.

A szakemberek túlterheltségével kapcsolatban ki kell emelnünk a területen évek óta tapasztalható **szakemberhiányt**. A jelentés készítésekor 2021-re vonatkozóan nem rendelkezünk információval, a KSH adatai alapján 2020-ban a gyermekotthonokban és lakásotthonokban engedélyezett 3 649 álláshely több mint 10 százaléka (394) volt betöltetlen. A helyzet enél is aggasztóbb a speciális ellátást nyújtó intézmények vonatkozásában, ahol a 644 álláshely közül 164, vagyis minden 4. (!) státusz maradt betöltetlenül.

A szakemberhiány problémáját tovább árnyalja, hogy az ország területén dolgozó 5 706 nevelőszülő közül mindössze 14-en nyújthatnak ellátást **speciális szükségletű gyermekek** számára⁵, ami a gyermekjogok súlyos sérelmét jelentik, hiszen ezek a gyermekek nem a szükségletüknek megfelelő gondozási helyen élnek⁶.

A területen tapasztalható fluktuációval és a szakemberhiánnyal függ össze a **gyermekvédelmi gyámok túlterheltsége** is, amely megnehezíti, hogy meg tudják adni a gyerekeknek a szükséges állandóságot és biztonságot. Az OGYSZ korábban már hivatkozott kutatásának⁷ eredményei szerint a gyermekvédelmi gyámok átlagosan 31 gyermek képviselőt látják el, a szakemberek közel fele a jogszabályban meghatározottnál⁸ magasabb esetszámmal végzi munkáját. A legmagasabb, egyetlen gyermekvédelmi gyám-

1 Egy 2018-ban hatályba lépett jogszabály-módosítás eredményeképpen a meghatározott tanulói vagy hallgatói jogviszonnyal rendelkező 24. és 25. életévét betöltött fiatal felnőtt utógondozói ellátása a kérelmére meghosszabbítható az adott jogviszony megszűnéséig, de legkésőbb a 30. életévének betöltéséig. Az elbírálás során többek között a rászorultságot és a tanulmányok befejezésének esélyét veszik figyelembe. Nehézség azonban, hogy a hatályos rendelkezések szerint, ha 80 ezer forint fölé emelkedik a fiatal havi jövedelme, akkor ki kell lépniük az utógondozásból.

2 Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

3 AJB-125/2021.; AJB-416/2021.; AJB-643/2021.; AJB-1327/2021.; AJB-3105/2021. sz. ügyekben készült jelentések.

4 AJB-765/2021.; AJB-769/2021.; AJB-1123/2021.; AJB-3868/2021.; AJB-4559/2021.; AJB-4668/2021.; AJB-5293/2021.; AJB-5311/2021.; AJB-5333/2021.; AJB-5889/2021. sz. ügyekben készült jelentések.

5 Adatok forrása: a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a gyermekotthonok, a nevelőszülői hálózatok és a külső férőhelyek helyzetéről).

6 Erről bővebben, lásd G) pont alatt.

7 Kéziratban elérhető. Korábbi hivatkozás a Jelentés E) pontja alatt.

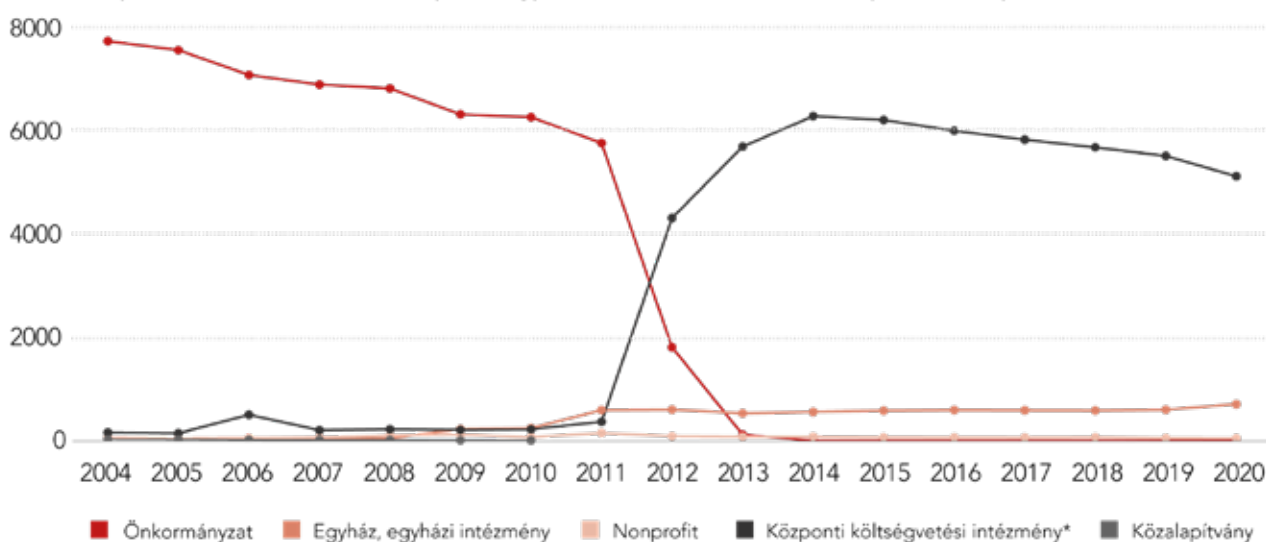
8 A Gyermekvédelmi törvény szerint egy gyermekvédelmi gyám egyidejűleg legfeljebb 30 gyermek képviselőt láthatja el.

hoz kötődő esetszám 53 volt, de körülbelül minden tizedik válaszadó 40 feletti esetszámot adott meg.

2021 májusában arról **értesítették** a fővárosi TE-GYESZ nevelőszülőit, hogy júliustól megváltozik a nevelőszülői hálózat fenntartója: új munkáltatójuk a Szeged-Csanádi Egyházmegye fenntartásába tartozó

Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató lesz. A változás körülbelül 130 nevelőszülőt és 300 gyermeket érintett. A szociális és gyermekvédelmi szolgáltatók egyházi fenntartásba kerülése nem újkeletű jelenség – a **Vatikáni egyezménynek**, valamint egy 2020-as **törvénymódosításnak** köszönhetően az **egyházak szerepvállalása** évről évre erősödik a területen.

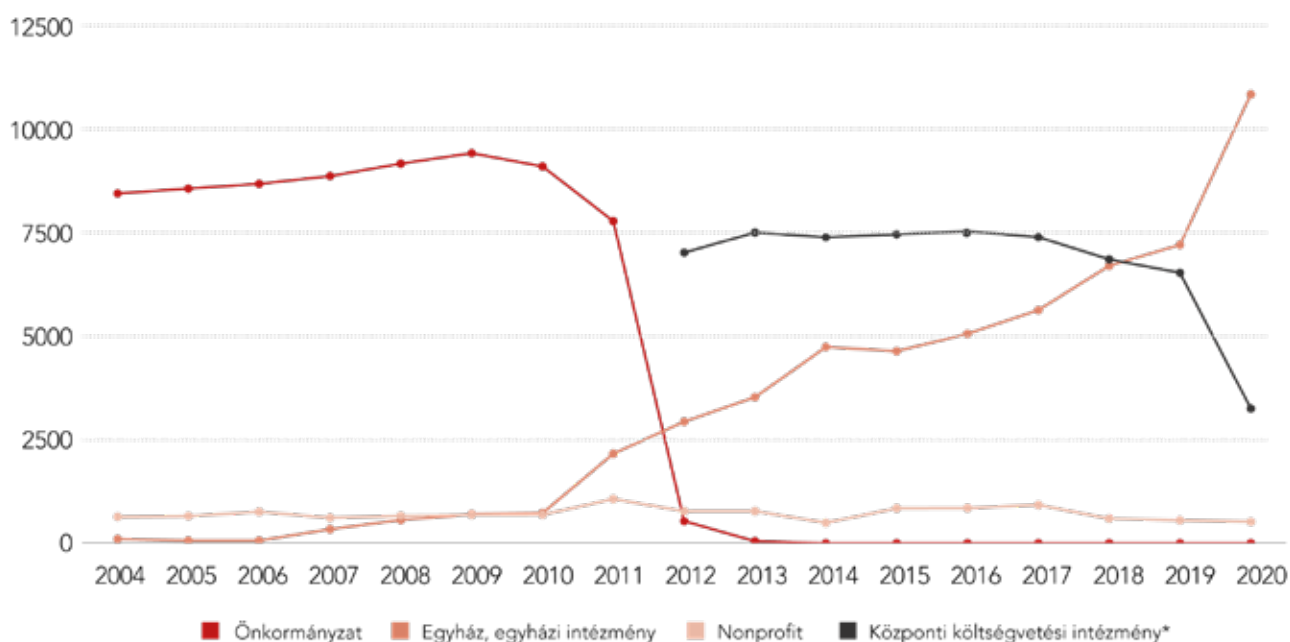
Gyermekotthonokban elhelyezett gyerekek száma, az intézmény fenntartója szerint (2004–2020)

Adatok forrása: a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése

(Jelentés a gyermekotthonok, a nevelőszülői hálózatok és a külső férőhelyek helyzetéről)

Nevelőszülőknél elhelyezett gyerekek száma, a nevelőszülői hálózat fenntartója szerint (2004–2020)

Adatok forrása: a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése

(Jelentés a gyermekotthonok, a nevelőszülői hálózatok és a külső férőhelyek helyzetéről)

A KSH adatai szerint 2010-ben a nevelőszülőknél elhelyezett gyerekek 7 százaléka került egyházi fenntartásban lévő hálózathoz, 2019-ben kb. 50%. Míg 2006-ban az 1 százalékot sem érte el az egyházi fenntartású gyermekvédelmi intézmények aránya, addig tíz évvel ezelőtt már megközelítette a 20 százalékot, tavaly pedig elérte a 60 százalékot¹. Az egyházi fenntartók közül külön kiemelendő a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató, amely 2020 júliusáig 3 megyében, 2021 januárja óta pedig 13 megyében van jelen, és több mint 7 000, családjából kiemelt gyerek és fiatal felnőtt számára nyújt ellátást.

Ahogy arra a szakértők **rámutattak**, a gyermekvédelem területén az egyházi szerepvállalás erőssége nem magyar jelenség². A tempó és általában véve a „központosítás”³ az ellátás minőségére nézve is okozhat problémákat⁴. Részben az egyházak szociális és gyermekvédelmi

szerepvállalásának erősödésével összefüggésben, a korábbi feladatellátás átalakításával sor került a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságtól (SZGYF) elkülönült szerv – a **Nemzeti Szociálpolitikai Intézet** (NSZI), 2021. szeptember 18-ától névváltozás okán a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet – létrehozására. Az SZGYF ezzel egy tisztán intézményfenntartói feladatot ellátó, központi hivatallá alakul át, míg az NSZI a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi terület szakmafejlesztési és módszertani feladatait látja el.

Egy másik fontos, a gyermekvédelmet érintő szervezeti átalakulás az **Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat** (OGYSZ) létrejötte, amely a főváros és 19 megye területi gyermekvédelmi szakszolgálatának egységes gyermekvédelmi intézményeként azzal a céllal jött létre, hogy egységes eljárások és azonos szakmai módszertani alapelvek kialakítását és érvényesülését segítse elő⁵.

- 1 Adatok forrása: a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a gyermekotthonok, a nevelőszülői hálózatok és a külső férőhelyek helyzetéről).
- 2 Probléma azonban az átszervezés sebessége: míg más országokban évtizedek álltak az egyházak rendelkezésére arra, hogy különválassák a szakmai és a hitéleti tevékenységet, addig erre itthon nem volt elég idő.
- 3 A EuroChild nevű nemzetközi ernyőszervezet Magyarországra vonatkozó áttekintésében szintén rámutat a gyermekvédelmi rendszer erőteljes centralizáltságára.
- 4 Egyrészt – szemben például a szenvedélybeteg-ellátással – a gyermekvédelem területén nem volt lehetősége az egyházi szolgáltatóknak sok éves tapasztalat felhalmozására. Másrészt pedig a sokféle, különböző háttérű szolgáltató megmaradása sokkal inkább pozitív irányban hatna a minőségre a versenyhelyzet miatt.
- 5 A szervezeti átalakulás megtörtént. A tartalmi, minőségi megújulás költségvetési forrásai a kézirat lezárásáig nem voltak láthatóak.

FOGYATÉKOS- SÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEK

„Tekintettel a fogyatékos gyermek sajátos szükségleteire, a segítség lehetőség szerint ingyenes, és úgy kell alakítani, hogy a fogyatékos gyermek valóban részeseülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító nevelésben, munkára való felkészítésben és szabadidő-tevékenységben oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége lehető legteljesebb kibontakoztatását kulturális és szellemi területen egyaránt.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 23. cikkéből)

Az Európai Bizottság 2021 márciusában elfogadta a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló, 2021 és 2030 közötti időszakra vonatkozó **stratégiát**. A stratégia prioritásai közül a tisztességes életminőség, az önálló életvitel kialakítása, valamint az inkluzív oktatáshoz való hozzáférés kapcsán jelenik meg kiemelten a gyerekek helyzete. Ehhez kapcsolódóan a Bizottság 2021-ben kiadta a **Kora gyermekkori nevelés és gondozás területén a befogadást segítő eszköztárát**, valamint támogatja a pedagógusképzés fejlesztését, hogy le lehessen küzdeni az SNI-s tanulók esetében jelentkező pedagógushiányt. Ezentúl felkéri a tagállamokat, hogy támogassák az **inkluzív iskolák** fejlesztését, valamint biztosítsák, hogy oktatási rendszerek minden szinten megfeleljenek a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezménynek.

Az elmúlt években folyamatosan napirenden volt a fogyatékos személyek ellátását biztosító nagy létszá-

mú **intézmények kiváltása**, azonban ennek jelentős hatása még nem érződik. A KSH adatai bár az elmúlt években lassú csökkenést mutatnak, 2020-ban még mindig 630 fő¹ 0–17 éves gyermek élt fogyatékos személyeket ellátó bentlakásos intézményben².

Szintén nincs változás a szakellátásban élő különleges és kettős szükségletű gyermekek elhelyezésében. Közülük az elmúlt években közel 5 000 0–17 éves élt szakellátásban – ez az összes szakellátásban élő kiskorú gyerek 23%-a. 2021-ben ezeknek a gyerekeknek 36,8%-a élt gyermekotthonban, 5,7%-uk pedig ápolást, gondozást nyújtó intézményben, amely arány szinte változatlan volt az elmúlt években³. A kettős szükségletű gyerekek ellátására alkalmas nevelőszülők különösen hiányoznak, ezért ezek a gyerekek szinte mind intézményi elhelyezésben élnek.

1 Adatok forrása: a KSH 1202 OSAP sz. adatgyűjtése (Kimutatás a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működési adatairól).

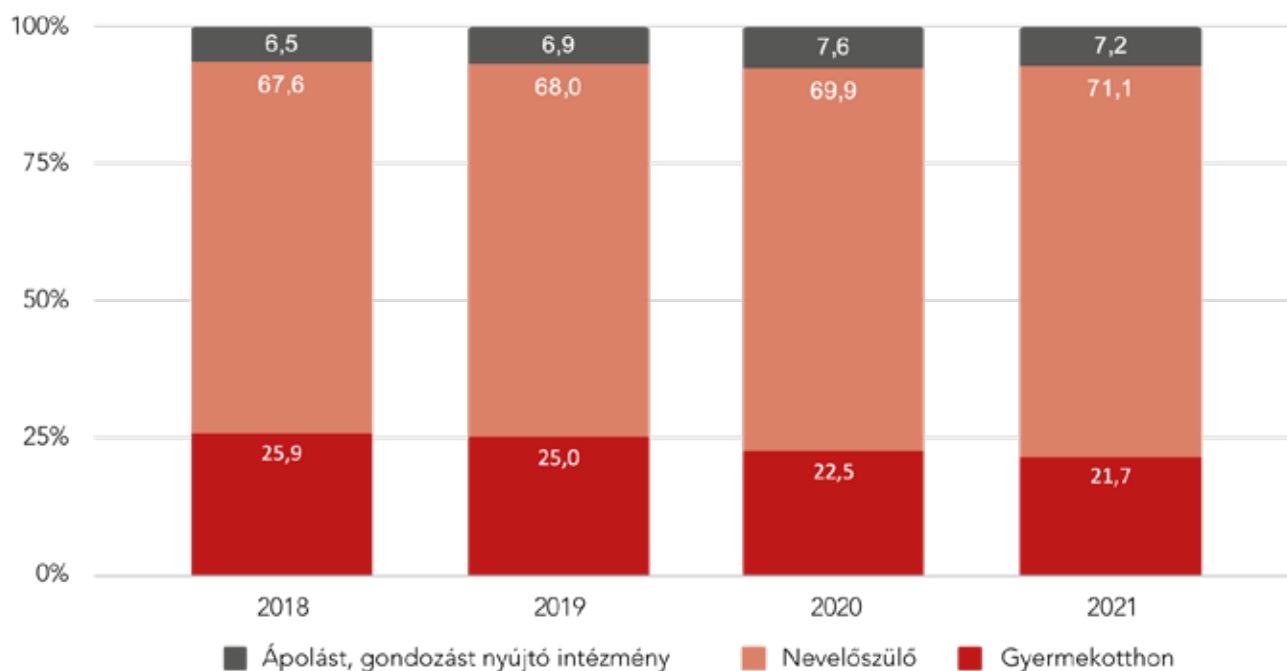
2 Fogyatékos személyek gondozóháza, fogyatékos személyek otthona, fogyatékosok rehabilitációs intézménye, fogyatékos személyek rehabilitációs lakóotthona, fogyatékos személyek ápoló-gondozó lakóotthona.

3 Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

A Gyvt. 7. § (2) bekezdése értelmében 12 éven aluli gyermekeket főszabály szerint nevelőszülőnél kell elhelyezni. Ennek a megvalósulása a mai napig nem teljes, de a statisztikai adatokból jól látszik, hogy az SNI-s gyerekeket különösen hátrányosan érinti, hogy a törvény még lehetőséget ad arra,

hogy esetükben eltekintsenek a befogadó szülőnél való elhelyezéstől. **A 12 évesnél fiatalabb SNI-s gyerekek közel 30%-a élt gyermekotthonban vagy ápolást, gondozást nyújtó intézményben az elmúlt években, míg ez az arány a nem SNI-s 12 évesnél fiatalabbak esetében 10% körül volt¹.**

Szakellátásban élő 0–11 éves sajátos nevelési igényű gyerekek elhelyezés szerinti megoszlása, 2018–2021 (%)

Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

¹ Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről).

A **2021/2022-es tanévben** az eddiginél jelentősebb mértékben, 6 550 fővel **emelkedett az SNI-s tanulók száma**. A KSH adatai szerint, míg a **2020/2021-es tanévben** 93 736 főt tartottak nyilván, addig a 2021/2022-es tanévben már 100 286 főt. Bár az SNI-s tanulók számának emelkedése már a korábbi években is jellemző volt, **szakemberek szerint** ezt a robbanásszerű növekedést elsősorban a köznevelési törvény 2019-es módosítása idézte elő, aminek értelmében minden gyereknek iskolába kell mennie, aki augusztus 31-ig betöltötte a 6. életévét, ezzel kizárva a rugalmas iskolakezdés lehetőségét. Az Alkotmánybíróság a fogyatékos gyermekek kapcsán kimondta a törvénymódosítás Alaptörvény-ellenességét¹, és előírta az SNI-s gyerekek helyzetének törvényi rendezését.

A jogalkotó 2021-ben eleget tett az Alkotmánybíróság döntésének, és pontosította, valamint garanciális elemekkel is kiegészítette az óvodakezdéssel és iskolakezdéssel kapcsolatos eljárásokat².

Egy egyéni panaszbeadvány nyomán lefolytatott **ombudsmani vizsgálat**³ rávilágított a fogyatékossgal élő gyerekek oktatásának és intézményi elhelyezésének rendszerszintű problémáira is. Az oktatás vonatkozásában az ombudsmani vizsgálat megállapította, hogy a sajátos nevelési igényű gyerekek számára nem minden esetben biztosított a lakókönyezetükben az állapotukhoz igazodó oktatáshoz való hozzájutás.

2019-ben az Alapvető Jogok Biztosa átfogó **vizsgálata** megállapította, hogy egy hosszú kórházi ellátásra szoruló gyerek nagyon kevés helyen juthat hozzá a szükséges oktatáshoz⁴.

A vizsgálat feltárta, hogy a jogbiztonság követelménye több okból is sérül. A jogszabály eleve nem rögzíti ugyanis a tartós gyógykezelés fogalmát, így azt, hogy mennyi az az idő, amelytől egy kezelés „tartós-nak tekinthető”. Nincs világos iránymutatás arra nézve

sem, hogy mikor jogosult a kórházban kezelt gyermek az ottani oktatás igénybevételére. A jelentés szerint a gyakorlatban az ad hoc megoldások alkalmazása, az oktatási szolgáltatás igénybevételére vonatkozó belső szabályozás és a külső iskolával való együttműködési megállapodás hiánya, a hivatalos eljárásrend és dokumentáció hiányosságai szintén aggályosak a jogbiztonság szempontjából. Akadályozza a szolgáltatás igénybevételét, ezzel a tartósan kórházban tanuló gyermekek oktatáshoz való jogával összefüggő visszásságot okoz, hogy a vendégtanulói jogviszony nem megfelelő módon szabályozott, a szülők és a gyermekek pedig erről a lehetőségről nem kapnak kielégítő tájékoztatást, ezért maguknak kell utánajárniuk a lehetőségeknek⁵.

2021-ben a kiemelt figyelmet igénylő gyermek, tanuló körén belül a Köznevelési Törvénybe bekerült a **tartós gyógykezelés alatt álló** gyermek, tanuló fogalma is, és a jogszabály definiálja e tanulók körét⁶. 2021-ben a tartós gyógykezelés alatt álló gyermek, tanuló vonatkozásában a Köznevelési Törvény végrehajtási rendelete is lényegi, új szabályokat vezetett be⁷.

A **Pedagógiai Szakszolgálatok** esetében 2021-ben bővült azon szervek köre, amelyekkel a szakszolgálatnak együtt kell működnie, és bővültek az ellátandó feladatok a tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelése-oktatása, szükség esetén pedagógiai szakszolgálati ellátása vonatkozásában.

Egy 2021-ben lezárult EU-s forrásból megvalósult projekt keretében létrejött a **fogyatékossgügyi tanácsadói hálózat**. A fogyatékossgügyi tanácsadó tevékenység a család- és gyermekjóléti központokban valósul meg. Az elképzelések szerint a tanácsadó aktív segítséget nyújt a fogyatékossgból adódó kérdések és problémák megoldásában, valamint sorstárs segítő csoportot is működtethet és készségfejlesztést végezhet.

A feladat természetesen túlmutat a tanácsadáson

1 17/2021. (V. 13.) AB határozat; Bővebben, lásd a Jelentés A) pont alatt.

2 2011. évi CXCV. törvény [Köznevelési törvény] 45. § (2) –(2a). A módosításokat megállapította: 2021. évi LII. törvény 6. §. Hatályos: 2021. V. 28-tól.

3 AJB-1572/2021. sz. ügyben készült jelentés.

4 AJB-79/2019. sz. ügyben készült jelentés.

5 Az **Alapjogi Biztos** a tartós kórházi gyógykezelés alatt álló gyermekek oktatáshoz való jogáról.

6 Köznevelési törvény 4. § 13. c) pont, Beiktatta: 2021. évi LII. törvény 1. § (1). Hatályos: 2021. V. 28-tól. Köznevelési törvény 4. § 18. pont, Beiktatta: 2021. évi LII. törvény 1. § (1). Hatályos: 2021. V. 28-tól.

7 Lásd: 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról 49. § (1) bekezdés (Megállapította: 37/2021. (VIII. 31.) EMMI rendelet 6. §. Hatályos: 2021. IX. 1-től.) Továbbá: 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 2021. IX. 1-től hatályos 75. § (3)- (4) bekezdés.

és az információnyújtáson, a hasonló nehézségekkel küzdők számára a segítő csoportok működtetése és a különböző klubfoglalkozások szervezése is legalább ilyen fontos, a fogyatékos embereknek nyújtott szociális készségfejlesztéssel együtt. A fogyatékoságügyi tanácsadó speciális ismeretekkel, tudással rendelkezik a fogyatékoság szakterületéről, így a fogyatékoságból adódó kérdések, problémák megoldásában aktív segítséget tud nyújtani, pl. a pénzügyi ellátásokhoz való hozzájutásban, a fejlesztések elérésében vagy a parkolási igazolvány megszerzésében. A projekt 2021-ben történő lezárását

követően a szolgáltatás fenntartása és hozzáférhetővé tétele továbbra is indokolt, ezzel is segítve a fogyatékos személyek és családtagjaik közszolgáltatásokhoz, információkhoz és ellátásokhoz való hozzáférését, életminőségük és életvezetési képességük javulását¹.

Az Autisták Országos Szövetsége 2021-ben elindította a **DATA applikációt**, amely az autizmus spektrum zavarral élő emberek mindennapjait segíti, és már óvodás kortól használható. Az applikáció célja a felhasználó önállósági szintjének növelése, valamint a napi tevékenységek által okozott stressz megelőzése vagy csökkentése.

1 EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA Tájékoztató a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, valamint az e törvényekhez kapcsolódó végrehajtási rendeletek szociális és gyermekjóléti szolgáltatásokat érintő, 2021. évi módosításairól. Az 1997. évi XXXI. törvény [Gyvt.] azon módosítását, amely alapján a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős miniszter által kijelölt család- és gyermekjóléti központ az Szt. 64. § (9) bekezdése szerinti fogyatékoságügyi tanácsadást is biztosít a 2020. évi CXLVII. törvény 16. § törvénybe iktatta, azzal, hogy a rendelkezés 2022. I. 1-től lép hatályba.

ALAPVETŐ EGÉSZSÉG ÉS JÓLÉT

„Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint hogy orvosi ellátásban és gyógyító nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 24. cikkéből)

Egészség és egészségügyi ellátás

Bár a **koronavírus-járvány** 2020-as kitörésekor a gyerekek kevésbé fertőződtek meg, a későbbi vírusmutációk **fertőzőbbek** voltak rájuk nézve. Ezt a Nemzeti Népegészségügyi Központ (NNK) adatai is megerősítik. Az ezer azonos korúra számolt arányuk alapján pedig jól látszik, hogy **a gyerekek között leginkább a kamaszok voltak érintettek.**

Arról, hogy a fertőzött gyerekek közül hányan szorultak kórházi ápolásra, az NNK nem tart nyilván adatot. A haláloki statisztika készítését a KSH végzi, amely a 2021-es év vonatkozásában majd csak 2022 őszén lesz elérhető, de az NNK tájékoztatása szerint 2021-ben a halál pillanatában 16 gyerek volt COVID-19 fertőzött, 2020-ban ilyen gyerek nem volt.

Igazolt COVID-19 fertőzött 0-17 évesek száma

		0-2 éves	3-5 éves	6-9 éves	10-14 éves	15-17 éves
Igazolt Covid-19-fertőzöttek száma	2020	868	1063	2866	9479	7422
	2021	8 220	9 570	21 014	34 463	22 727
Ezer azonos korúra jutó fertőzöttek száma	2020	3	4	8	19	26
	2021	29	34	58	70	79

Adatok forrása: Nemzeti Népegészségügyi Központ (NNK)

Bár az év elején még több hétre bezártak az iskolák, az őszi időszakban a romló járványhelyzetben sem került sor újabb **iskolabezárásokra**, ami szintén hozzájárulhatott ahhoz, hogy a **2021-es évben jelentősen magasabb volt a fertőzött gyerekek száma 2020-hoz képest.**

2021 júniusától a **12–15 évesek**, december közepétől pedig az **5–11 évesek** számára is elérhetővé vált a COVID-19 elleni védőoltás. A gyerekeket a szülei regisztrálhatták az oltásra, oltásuk pedig az oltópontokon és a házi gyermekorvosoknál történt. Az NNK tájékoztatása szerint 2021-ben az oltott gyerekek (akik legalább egy COVID-19 elleni védőoltásban részesültek) száma az 5–11 évesek körében 60 620 fő, míg a 12–17 évesek körében 304 479 fő volt.

A KSH adatai szerint¹ **2016 óta évről évre egyre több gyerek nem jut hozzá a lakóhelyén házi gyermekorvoshoz, de még házi gyermekorvosokhoz sem.** Amíg 2016-ban a házi gyermekorvos praxisok 5%-a volt betöltetlen, addig 2020-ban 10%, s ugyanez a tendencia figyelhető meg a sima

házi gyermekorvos praxisok esetében is. 2020-ban, a COVID-19-járvány első évében 102 021 0–18 éves korú gyermek nem fért hozzá helyben semmilyen házi gyermekorvos ellátáshoz².

A sok bizonytalansággal, valamint a védekezés miatti szigorú korlátozásokkal terhelt időszakban jelentősen romlott a népesség, így a **gyerekek mentális egészsége** is.

A koronavírus-járvány következményeként 2021 őszére megnőtt a **gyermekpszichiátriai esetek** száma, s növekedett az önsértő és szuicid kísérletek száma is. A gyerekek romló mentális állapotáról számoltak be a középiskolás gyereket nevelő szülők is az **SOS Gyermekfalvak nem reprezentatív online felmérése** szerint. A kérdőívet kitöltő szülők 67%-a szerint gyerekeiket szokatlan fáradtság, 65% szerint tartós szomorúság- és ürességérzés, 53% szerint alvászavarok jellemezte. A szülők többsége szerint a gyerekek számára az okozta a legnagyobb nehézséget, hogy a korlátozások miatt nem találkozhattak a barátaikkal, illetve nem voltak szórakozási lehetőségek számukra.

Gyermekjogi Követ meglátása*

Akkoriban sokszor hangoztak el olyan gondolatok, hogy »Végre minden a régi!« vagy »Jó visszatérni a normális kerékvágásba.« De ez távol állt a valóságtól. A világ, és mi is annyit változtunk, hogy nem lehetett csak úgy »visszatérni« a pandémia előtti létbe.

1 A tavalyi évhez hasonlóan a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőtől (NEAK) bekért adatok nem érkeztek meg a kézirat lezárásáig, azonban azonos tartalmú adatokat a KSH-tól is kértünk, ahol viszont csak a 2020-ra vonatkozó adat volt megismerhető.

2 Adatok forrása: a KSH 1021 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a házi gyermekorvosok és házi gyermekorvosok tevékenységéről).

Hasonló eredménnyel zárult a **UNICEF** 1 000 fős, 3–18 éves gyerekeket nevelő szülők körében végzett reprezentatív felmérése, és az ezt kiegészítő, gyerekekkel foglalkozó szakemberekkel végzett kvalitatív kutatás is. A **szülők fele szerint** romlott a gyereke mentális egészsége a járvány alatt. Különösen a 11–18 évesek esetében jelentkezett alvászavar vagy befelé fordulás, de a kisebb gyerekek szülei is beszámoltak viselkedés- és alvászavarokról. A válaszok alapján **minden harmadik családban nőttek a feszültségek** a járvány hatására. A kutatás eredményei arra is rávilágítanak, hogy az alacsony jövedelmű és egyszülős háztartásokban még az átlagnál is nagyobb mértékben jelentek meg ezek a problémák.

A **szakemberekkel végzett kvalitatív kutatási** rész szintén alátámasztotta a mentális problémák növekedését. Nagyon fontos kiemelni, hogy nemcsak a gyerekek, de a velük foglalkozó **szakemberek számára is különösen megterhelő volt ez az időszak**. A pedagógusok, pszichológusok, szociális szakemberek terheltsége óriási volt. A kutatásban résztvevő¹ északkelet-magyarországi szakember arról számolt be, hogy volt olyan körzet, ahol 3 000 gyerek tartozott hozzá².

Egy ombudsmani vizsgálat³ felhívta a figyelmet arra is, hogy az öngyilkossági gondolatokkal küzdő, veszélyeztetett gyerekek kezelésére nincs ma Magyarországon egyöntetű preventív beavatkozást lehetővé tevő átfogó, szakmai irányelv. A jelenleg alkalmazott gyakorlatok sok esetben visszasságot okoznak. Ennek értelmében az ombudsman javasolta egy munkacsoport felállítását, amelynek a célja egy **egységes fogalomhasználaton alapuló eljárásrend** kidolgozása.

Az új egészségügyi törvény célként tűzte ki a para-

szolvenca megszüntetését. Ennek egyik következménye, hogy az egészségügyi szolgálati jogviszonyban dolgozó orvosok 2021. március 1-től nem kezelhetik a kismamákat a magán- és a közellátásban is egy időben, ez a gyakorlat azonban a helyzet megnyugtató rendezése helyett sok esetben problémákat **eredményezett a szüléseteken**. A kismamák, de a kórházak is sokszor kiszámíthatatlan helyzetbe kerültek, amin a járványhelyzet még tovább rontott.

2021-ben a kormány kiadta az **„Egészséges Magyarország 2021–2027”** Egészségügyi Ágazati Stratégi-

Forrás: 40.sajto-foto.hu

át, amely a 2014–2020 közötti stratégiai dokumentum folytatását jelenti. A dokumentum alapjául tekinthetők a 2018-ban elfogadott Nemzeti Egészségügyi Programok, amelyek közül az egyik kiemelt program a **Nemzeti Gyermekegészségügyi Program**. Ennek fő célja az egészséges életkezdés támogatása, valamint a krónikus betegségek gyerekkortól kezdődő megelőzése és a gyermekszegénység hatásainak megszüntetése.

- 1 A kutatási eredményekre alapozva a UNICEF „Nézz szembe a problémával” címen kampányt indított 2021 őszén, amelyben felhívja a figyelmet a gyerekeket érintő mentális problémákra. A kampány célja, hogy tudatosítsa a segítségkérés fontosságát, valamint megerősítse a felnőtteket abban, hogy észrevegyék, ha egy gyereknek segítségre van szüksége, továbbá, hogy felhívja a figyelmet az ellátórendszer hiányosságaira.
- 2 A gyermekpszichiátriai ellátásról kértünk adatot a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőtől (NEAK) és az Országos Kórházi Főigazgatóságtól (OKFŐ) is, azonban ezek az adatok nem érkeztek meg a kézirat lezárásáig.
- 3 AJB-1151/2021. sz. ügyben készült jelentés.

A fiatalok egészségége

A KSH adatai alapján a **tinédzser terhességek** száma bár évről évre csökken, még mindig jelentős probléma. Míg 2016-ban ezer azonos korú 14–17 éves lányra 12 szülés jutott, addig 2020-ban már csak 10. Ez 1 800 olyan újszülöttet jelentett, akinek az édesanyja 14–17 év közötti volt¹. Egy 20 év alatti anyákat vizsgáló **tanulmány** rávilágít arra, hogy a hátrányos helyzet kiemelt kockázati tényező a korai gyermekvállalás esetében. A fiatal anyák kétharmada legfeljebb az általános iskolát fejezte be, és relatív többségük a legsó jövedelmi ötödbe tartozik. A KSH **adatai** alapján a terhességmegszakítások száma is csökken, míg 2016-ban 16 abortusz jutott ezer azonos korú 15–19 éves lányra, addig 2020-ban már csak 13.

A koronavírus-járvány következtében sok korábbi

személyes tevékenység is az **online térbe** szorult, aminek eredményeképp a gyerekek az addiginál is több időt töltöttek képernyő előtt. Bár a gyerekek körében korábban is népszerűek voltak a videójátékok, ez az időszak még inkább ráirányította a figyelmet a gyerekek ilyen jellegű tevékenységére. Egy 806 szülő és 572 gyermek részvételével zajló **kutatás** eredményei szerint a szülők 80%-ának 6–18 éves gyereke játszik valamilyen videójátékkal. A kutatás eredményei szerint a gyerekek háromnegyede hetente játszik, harmaduk pedig naponta, ami átlagosan heti 8 játékorát jelent. Egy másik **kutatás** eredményei szerint nagyon fontos odafigyelni a digitális eszközök hosszú távú hatásaira is, mivel a masszív eszközhasználat a 2010 után született alfa-generáció esetében már hatással volt az érzékelésre is. A KSH által 2019-ben végzett Európai lakos-

Gyermekjogi Követ meglátása*

„Szakadék nőtt köztünk. A tanárok és a tanulók között, az osztályok tagjai között. Mindenki a saját buborékjában küzdött, egyre távolabb sodródva másoktól. Nehéz volt látni és megélni az elfáradást és távolságot.”

sági egészségfelmérés (ELEF) adatai 2021-ben váltak megismerhetővé. A **dohányzásra** vonatkozó adatok szerint a 15–17 évesek 15,1%-a dohányzik. 9,4%-uk napi rendszerességgel gyújt rá, míg 5,7%-uk alkalmanként. Egyéni adatkérés alapján a KSH-tól kaptunk a kiskorúak **testmozgására** vonatkozó adatokat is. Az adatok alapján a 15–17 évesek 21%-a a hét egyik napján sem végez 10 percet meghaladó testmozgást², 28,9%-uk legalább heti 3-szor sportol, 34%-uk 4-5-ször, míg 16,1%-uk heti 6-7 napon is sportol. Az adatok alapján a 15–17 éves sportoló gyerekek

67%-a hetente legalább 2,5 órát vagy több időt tölt sportolással³. Az 5–14 éves gyerekekről a szülők megkérdezésével gyűjtöttek hasonló adatokat. A szülők szerint ebben a korosztályban a gyerekek 30,3%-a nem végez semmilyen fizikai aktivitást az óvodai és iskolai foglalkozásokon túl a hét egyik napján sem. 44,3%-uk legalább heti 3-szor, 18,7%-uk heti 4-5-ször, míg 6,2%-uk mozog heti 6-7 alkalommal. Az 5–14 évesek esetében rendelkezésre áll a napi átlagos testmozgásra⁴ vonatkozó információ, ami szerint a gyerekek 50,5%-a tölt el legalább napi 1 órát testmozgással.

1 Az adatok forrása: a 2016. évi CLV. törvény 30.§-a alapján végzett „Élveszületési lap” című KSH-adatgyűjtés és a 28.§-a alapján az Elektronikus Anyakönyvi Rendszerből történő adatátvitel.

2 Egy átlagos héten hány napon sportol, tölti szabadidejét mozgással legalább 10 percen át, megszakítás nélkül?” kérdésre adott válaszok alapján.

3 Nem munkával kapcsolatos testmozgás (kerékpározás és szabadidős mozgás).

4 Iskolai és óvodai foglalkozásokon végzett testmozgáson kívüli testmozgás (közlekedés és szabadidős mozgás).

Életszínvonal

„Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermek jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 27. cikk (1) bekezdéséből)

2021-ben az Európai Bizottság elfogadta a **Gyermekgarancia Programot**, amelynek keretében felszólítja az Európai Unió kormányait, hogy kezeljék a gyermekszegénység és a strukturális kirekesztés problémáit. A **szegénységben felnövő gyerekek** nagyobb valószínűséggel gyengébb iskolai teljesítményt nyújtanak, és könnyebben lemorzsolódnak az iskolából, ami munkaerő-piaci hátrányokat okoz, a nehézségek pedig az egészségügyi állapotukra is kihatnak.

Bár a **Gyermekgarancia Program** kidolgozása 2015-ig nyúlik vissza, az **Eurostat** 2021-ben publikált adatai is megerősítik, hogy nagyon fontos a probléma kezelése. Az Európai Unióban a gyerekek 24,2%-át érinti a **szegénység és a társadalmi kirekesztődés** kockázata, Magyarországon pedig 21,7% ez az arány. A Bizottság kiemelte, hogy a koronavírus-járvány még tovább súlyosbította a korábban is létező egyenlőtlenségeket. **Szakemberek** arra is felhívják a figyelmet, hogy a szegénységi rés, tehát a leszakadás mértéke jelentősen nőtt, miként a relatív szegénység mértéke is. Ezen túl megjelent egy úgynevezett „dolgozó szegény” réteg. Bár ők rendelkeznek stabil egzisztenciával, olyan szektorban dolgoznak, ahol a jellemzően alacsony jövedelmek miatt egyre nehezebbé válik a megélhetésük biztosítása.

A **hátrányos helyzetű gyerekek lemaradásait a digitális oktatás bevezetése** tette a legnyilvánvalóbbá. A legszegényebb családokban élő gyerekeknek

nemcsak a tárgyi eszközök nem álltak a rendelkezésükre, de az internet-hozzáférés sem volt megoldott számukra¹. A **materiális depriváción túl** további nehézséget okozott a gyerekek és a szülők digitális kompetenciáinak a **hiánya** is. Ezt a helyzetet gyakran úgy kezelték, hogy az iskola papíralapon juttatta el a feladatokat a diákokhoz, amelyeket megoldva kellett visszaküldeniük, ami a tapasztalatok szerint jelentősen csökkentette a gyerekek motivációját².

Egy friss **összefoglaló tanulmány** szerint Magyarországon családok százazreit érinti kisebb vagy nagyobb mértékben a **lakásszegénység**. A nem megfelelő lakhatás egészségügyi kockázatot jelent, valamint létbizonytalanságot okoz. Bár a hazai családtámogatások rendszere jelentősen összefonódik a lakástámogatással (pl. CSOK), azonban semmilyen szociális elemet nem tartalmaz, így a valóban rászorulóknak nem jelentenek segítséget. Ez igaz a legújabban bevezetett lakásfelújítási támogatással kapcsolatban is³. A lakásszegénység kapcsán a szerzők felhívják a figyelmet, hogy a lakásukat elvesztő családok nem élveznek semmilyen védelmet, ami a gyerekes családok esetében a gyerek családtól való elszakításával jár, pedig ez ellentétes a Gyvt. rendelkezéseivel. Ennek ellenére nem létezik olyan szabályozás, amely a gyerekes családokat segíti kilakoltatás esetén, az alternatívát jelentő családok átmeneti otthonaiban pedig nincs elegendő férőhely.

1 Helyzetükön a kormányzati intézkedések sem javítottak, hiszen például az internetszolgáltatók által, a digitális oktatás időszakában ingyenesen biztosított internetelés nem vonatkozott a feltöltőkártyás mobilinternetre, amely ezekben a családokban jellemző.

2 A 2021-ben elkészült Állami Számvevőszék **jelentése** szerint a kormány 2016-ban elfogadta a **Digitális Oktatási Stratégiát**. Álláspontjuk szerint lett volna idő felkészülni és zökkenőmentesen átállni a digitális oktatásra.

3 A vissza nem térítendő támogatás a lakásfelújítási költségek 50%-os állami átvállalását jelenti maximum 3 millió Ft összegben. A támogatás utófinanszírozással valósul meg, ezért csak olyan családok tudják igénybe venni, akik rendelkeznek megtakarítással. Ráadásul, minél nagyobb összeget tudnak befektetni, annál nagyobb támogatási összeget vehetnek igénybe.

OKTATÁS, SZABADIDŐ, KULTÚRA

*„Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: (...) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését (...)”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 29. cikkéből)*

A hosszan elhúzódó **koronavírus-járvány** alapvetően határozta meg a diákok és a pedagógusok mindennapjait 2021-ben is. Független mérések szerint a pedagógusok nagyobb része (**62%**) nem kapott elegendő szakmai segítséget az online oktatás ideje alatt.

A szülők 17%-a számolt be arról, hogy nem tud megfelelő körülményeket biztosítani gyermeke számára. Szintén a szülők terheit növelte, hogy beszámolóik szerint¹ rendkívül sok időt kellett fordítaniuk a gyerekükkel való együtt-tanulásra.

Gyermekjogi Követ meglátása*

*„Az online oktatás 2020 tavaszán egy teljesen új helyzetet jelentett mindenkinek.
Sok kihívásba ütköztünk, de sok volt az összefogás is.*

*Mindenki a körülményei és a legjobb tudása szerint próbált helytállni ebben a megváltozott világban.
Mivel még sosem tapasztaltunk ehhez foghatót, sokan próbáltuk támogatni egymást.
Kapaszkodókat keresni a bizonytalanságban.”*

1 Forrás: Szülői időráfordítás (12.sz. ábra) ÁSZ Jelentés 2021.

A digitális oktatás elrendelése iskolatípusonként a járvány három szakaszában

Köznevelési intézmények iskolái (Nktv. 7 §. (1d))	1. szakasz	Digitális oktatás 2. szakasz	3. szakasz
Általános iskola	2020. 03. 16-tól a tanév végéig		2021. 03. 08–2021. 04. 19. alsó tagozat, 2021. 03. 08–2021. 05. 09. felső tagozat
Gimnázium	2020. 03. 16-tól a tanév végéig	2020. 11. 11–2021. 03. 07. között a hat és nyolc évfolyamos gimnáziumok 5-8. évfolyamai kivételével	2021. 03. 08–2021. 05. 09.
Szakgimnázium	2020. 03. 16–2020. 06. 01., 2020. 06. 02-től a tanév végéig erre vonatkozó döntés alapján	2020. 11. 11–2021. 03. 07. között azzal, hogy a gyakorlati oktatás jelenléti formában is megtartható	
Szakiskola		2020. 11. 11–2021. 03. 07. között azzal, hogy a gyakorlati oktatás jelenléti formában is megtartható, valamint a sajátos nevelési igényű tanulók részére jelenléti formában is megszervezhető	2021. 03. 08–2021. 05. 09.
Készségfejlesztő iskola	2020. 03. 16-tól a tanév végéig		2021. 03. 08–2021. 05. 09.
Alapfokú művészeti iskola	2020. 03. 16-tól a tanév végéig	2020. 11. 11–2021. 03. 07. között szülői egyetértéssel, vagy amennyiben a jelenléti oktatás nem megtartható	2021. 03. 08–2021. 05. 09.
Kiegészítő nemzetiségi nyelvoktató iskola	2020. 03. 16-tól a tanév végéig		2021. 03. 08–2021. 05. 09.

Forrás: ÁSZ-szerkesztés

A pedagógusok többsége azzal **szembesült**, hogy az értékelés és a számonkérés is más módot és módszert igényelt. Bebizonyosodott, hogy a differenciált oktatás, az egyéni szükségletek figyelembevétele elengedhetetlen a hatékony és eredményes oktatáshoz.

A pedagógusok december 15-ig kaptak haladékat az első oltás beadására. Az EMMI tájékoztatása szerint december elejéig a pedagógusok **90 százalék** kapta meg az oltást, amely alapján közel 15 ezer

tanár volt ekkor oltatlan, közülük pedig több ezren nem is tervezték az oltás beadását a jövőben sem¹.

A koronavírus-járvány eddig három **érettségi** vizsgaidőszakot és több mint 220 ezer főt érintett. (OH, 3, 2021). A 2021-es érettségit nehezítette az a körülmény, hogy a tanulók már a korábbi évet is digitális oktatásban töltötték, ami nehezítette a felkészülésüket, a hátrányos helyzetű diákok pedig még nagyobb hátránnyal mehettek neki az érettséginek.

1 2021 októberében a kormány rendeletben szabályozta az állami alkalmazásban dolgozók kötelező oltását. A rendelet szerint „a munkáltató – az egészség megóvása érdekében, a munkahely és a munkakör sajátosságaira is figyelemmel – a védőoltás felvételét azon foglalkoztatott esetében, aki e rendelet hatálybalépése előtt a védőoltást nem vette fel, a munkavégzés feltételeként állapíthatja meg, kivéve, ha a foglalkoztatott a védőoltás felvétele alól a (4) bekezdés szerint mentesül”.

A diákok tárgyi tudását a Országos kompetenciamérésekkel lehet összehasonlítani¹.

2020/21-es tanévtől váltak szét a **szakgimnáziumok és a technikumok**. A szakgimnáziumok ötéves technikummá alakultak át, a szakmákra specializálódott szakközépiskolákból pedig szakképző iskolák lettek, amelyekben a képzési idő továbbra is három év maradt. Az Oktatási Hivatal **adatai** szerint csökkent a gimnáziumba és nőtt a technikumba jelentkezők aránya, illetve tovább nőtt az érettségit adó képzés népszerűsége. 2021-ben **fordult elő először**, hogy a technikum + szakgimnáziumi kilencedik osztályokba több tanuló járt, mint (a hat-nyolc osztályos gimnáziumokat is figyelembe véve) a gimnáziumokba. Az utóbbi években **megfigyelhető**, hogy a magasabb színvonalú gimnáziumi oktatásból az állam egyre jobban kivonul, és helyét az egyházi, illetve az alapítványi iskoláknak adja át. Ez egyrészt a világnézeti követelmények, másrészt a magasabb anyagi terhek miatt szűkíti sok család és diák minőségi oktatáshoz való hozzájutásának esélyeit.

2020. szeptember 1-től az ország erre kijelölt köznevelési és szakképzési intézményeiben **iskolaőr** is részt vesz az intézmény rendjének fenntartásában. A **köznevelési törvény** módosítása értelmében az iskolaőrök a **pedagógusok biztonságáért** felelnek². Az Országos Rendőr-főkapitányságtól (ORFK) kapott tájékoztatás alapján a 2020/2021-es tanévben 482 iskolában 602 fő, míg a 2021/2022-es tanévben 459 iskolában 566 fő iskolaőr teljesített szolgálatot. A 2021/2022-es tanévre vonatkozó megyei adatok szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legtöbb olyan intézmény (76), ahol iskolaőr teljesített szolgálatot, míg Vas megyében a legkevesebb (1). Az iskolaőrök által a 2020/2021-es tanévben 335 esetben fogana

Forrás: police.hu

tosítottak valamilyen intézkedést, míg a 2021/2022-es tanévben az adatkérés teljesítésének időpontjáig 136 intézkedés történt. Bár az **iskolaőrök** fegyvert nem viselhetnek, más kényszerítő eszközt, pl. bilincset, rendőrbotot igen. Az ORFK tájékoztatása szerint az iskolaőrök munkájával kapcsolatban hivatali visszaélés bűncselekményének elkövetésére utaló bejelentés az Országos Rendőr-főkapitánysághoz nem érkezett. Az iskolaőrök tevékenységét a 2021-es évben az **ombudsman** is monitorozta. 2021-ben még nem dolgozott elég iskolaőr, az állomány feltöltése **88%-os** volt.

A 65/2021. (II. 15.) Korm. rendelet az esélyegyenlőség biztosítása érdekében több változást is hozott a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek különböző csoportjai számára: a látási és mozgásszervi fogyatékos tanulók számára biztosítja digitalizált szótár használatát; engedélyezi az SNI-s tanulók érdemjegyekkel való értékelés alóli mentesülését, valamint az érettségi vizsga értékelését előíró ponthatári kondíciós táblázat alsó értékét 1-ről 0-ra módosította.

- 1 A mérések eredményei a 2021-es évre vonatkozóan egyelőre nem érhetőek el az Oktatási Hivatal tájékoztatója szerint. A kézirat lezárásáig ez a helyzet nem változott.
- 2 Az iskolaőrök számára előírt feladat elsősorban az iskolai agresszió visszaszorítása, a tanárok és a diákok védelme.

Oktatás, beleértve a kisgyermekkorú nevelést és gondozást

2021 tavaszán a **nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény** rendelet változtatta meg a **kötelező óvodai nevelés alsó korhatárát**, amely 4 évről 3 évre csökkent: „A gyermekek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a harmadik életévüket betöltik, az óvodai nevelés évének kezdő napjától kötelesek legalább napi négy órában óvodai foglalkozáson részt venni.” Egy évvel korábban az **iskolába való kötelező belépés** alsó korhatárát is módosították az **Nkt. 45. § (2)** értelmében: „A gyermek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti, tan kötelessé válik”. Amennyiben a szülők még egy plusz évet óvodában szeretnének tartani a gyerekeiket, úgy az Oktatási hivatalhoz kellett fordulniuk. 2021-ben a kérelmek **62%-át** fogadta el a hivatal, a többi esetben a szakszolgálathoz delegálta a döntést. A Szülői

Hang civil közösség saját **felméréséből**, amelyben 1 000 érintett szülőt kérdeztek meg, az derült ki, hogy a szakszolgálati eljárások 90%-ban további egy év óvodai nevelést javasoltak, ugyanakkor kiemelték, hogy a vizsgálatok megterhelőek voltak a gyerekek, családok számára. A KSH adatai szerint a beiskolázás aránya látványosan nőtt a 2019/2020-as tanévhez képest (91 747 fő). A **2020/2021-es** tanévben (103 475) 11 728 fővel emelkedett az első osztályt megkezdők száma, ez a 2021/2022-es tanévben (101 989) 1 486 fővel csökkent. Vagyis összességében a törvényi változás óta több mint **10 ezerrel több elsős** kezdte meg az általános iskolát. Mindemellett az általános iskolában dolgozó **pedagógusok száma csökkenő** tendenciát mutat; a 2019/2020-as tanévben 75 428, a 2020/2021-es tanévben 75 157, a 2021/2022-es tanévben pedig 74 481 tanár dolgozott.

Forrás: portfolio.hu

2021-ben a tankötelezettség megkezdésére vonatkozó eljárási szabályok megváltoztatása kapcsán közel negyven egyéni panaszbeadvány érkezett az alapvető jogok biztosához¹. Egy **jelentésben** az alapvető jogok biztosja a hatéves kortól kötelező, illetve az iskolaérettség megállapításának új eljárásrendjével kapcsolatban több ponton mulasztást állapított meg. Aggályosnak tartotta, hogy ha a szülő nem kezdeményezi az egy év halasztást, akkor a gyerek kötelezően megy iskolába. Ezen kívül az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és 2021. június 30-i hatállyal megsemmisítette a köznevelési törvény azon rendelkezését, amely kizárta a négy- és ötéves kor közötti gyerekek esetében az óvodai nevelést. Az **indoklás** szerint a felmentési lehetőség nélküli kötelező óvodai beiratkozás sérti a szülői jogokat, valamint a gyermek megfelelő fejlődéshez való jogát².

A **Eurochild** kora gyermekkori programokat monitorozó 2021-ben kiadott jelentése megállapította,

hogy az elmúlt években történtek előrelépések a **bölcsődei ellátás** fejlesztésében, ugyanakkor a kis-településeken még mindig inkább hiányzik ez a szolgáltatás. A jelentés felhívja az intézményrendszer szelektív jellegére is a figyelmet. Kiemeli, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek számára kevesebb lehetőség áll rendelkezésre, valamint a különleges szükségletű gyerekek ellátása is hiányos. Sok intézmény azért nem tudja biztosítani a tartós betegséggel vagy fogyatékkal élő gyerekek számára az ellátást, mert kevés a megfelelő képzettségű szakember.

2021. október 5-én, a Pedagógusok világnapján a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete (PDSZ) és a Pedagógusok Szakszervezete (PSZ) **bejelentette** a **sztrájkbizottság** megalakulását és a tárgyalások kezdeményezését a kormánnyal „az elviselhetetlen bérhelyzet azonnali megoldása, és a nevelés-oktatási intézményekben tapasztalható állapotok azonnali javítása érdekében”³.

- 1 További releváns, oktatással összefüggő AJBH jelentések: AJB-1038/2021. Tanulók közötti bántalmazás következményeként a bántalmazó tanuló osztályból való kiemelése; AJB-1039/2021. Egy tanuló kötelező iskolai átvételének elutasításával kapcsolatos eljárás vizsgálata; AJB-1040/2021. Tanköteles tanuló iskolából való kizárás fegyelmi büntetésének kiszabása és azonnali végrehajtása; AJB-1042/2021. Aggályos tankerületi beiskolázási gyakorlatról, a kapcsolódó jogi háttér alapjogi kérdéséről; AJB-1312/2021. A digitális oktatásból való hiányzás iskolai értékelése és annak következményei; AJB-2289/2021. A járványhelyzet miatt alapos indokból való iskolai mulasztásra vonatkozó kérelem elbírálása.
- 2 2021. május 27-én a köznevelési törvény újabb módosítása értelmében szülői kérelem hiányában, indokolt esetben már a gyermekvédelmi hatóság is kezdeményezheti a tankötelezettség elhalasztását. Lásd: 2021. évi LII. törvény 97.§ (6) bek.
- 3 A két szakszervezet által elfogadott követelések között szerepel, hogy a pedagógus-munkakörben foglalkoztatottak neveléssel-oktatással lekötött munkaideje 2021. szeptember 1-jétől heti 22 óra legyen, valamint a pedagógiai és gyógypedagógiai asszisztensek, akik heti 40 órában látják el a feladatukat, munkaterheik csökkentése érdekében heti 35 órát legyenek beoszthatók, és a pedagógusokhoz hasonlóan heti 5 órát regenerációval, illetve felkészüléssel tölthessenek, intézményen kívül.

Pihenés, szabadidő, rekreációs, kulturális és művészeti tevékenységek

„A gyermeknek joga van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhöz és szórakoztató tevékenységekhez, ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.”

(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 31. cikkéből)

A **Magyar Alvás Szövetség** (MASZ) felméréséből kiderül, hogy a magyar általános- és középiskolás gyerekek alvási szokásaival egyre több a gond. Nem csak az alvásidővel, de az alvás minőségével is foglalkozni kell, hi-

szen ezek jelentősen befolyásolják a napi tevékenységet. A MASZ **javaslata** szerint a későbbi iskolakezdés sokat javítana a helyzeten, és nem csak a diákok másnapi koncentrációját segítené, de a szülei pihenőideje is nőne.

„9 óra körül jön meg az a készlet és készség, hogy a gyerekek koncentrálni tudnak. Tehát azok a gyerekek, akik 8 órára járnak iskolába, 6 és 7 óra között kelnek, és vannak, akik ennél is jóval korábban. Ezt az időpontot pedig ki lehetne tolni, ugyanis akár fél órával több alvásidő is jelentős mértékben javíthatna az alvás minőségén.”

A gyerekek hazafias és honvédelmi nevelésének hangsúlyozása évről évre növekvő tendenciát mutat. A sport 2010 óta stratégiai ágazat Magyarországon. Ehhez kapcsolódóan a magyar állam tudatos **sportlétesítmény-fejlesztések**be kezdett. Ennek egyik fontos sarokköve a honvédelmi **sportközpontok**. 2017-ben az országban egyszerre öt helyszínen kezdődött el ezeknek a komplexumoknak az építése. A cél az, hogy először minden megyében, később pedig valamennyi járásban létesüljön egy-egy ilyen honvédelmi sportközpont. Az első ilyen sportközpontot 2021-ben **adták át** Újfehértón, ahol alapvetően a sportlövészetre helyezik a hangsúlyt. A sportközpontok kiemelt célja a közösségek és a családok közös sportolásának, szabadidő eltöltésének biztosítása.

Míg a sportcsarnokok **száma** 10 év alatt (2011–2020) 1 279-ről 1 357-ra nőtt¹, az iskolai **sportköri** munkában részt vevő tanulók **száma** a negyedére, az iskolai sportegyesületi munkában részt vevő tanulók száma pedig közel a felére csökkent 2010-hez képest. A testnevelést és sportot tanító pedagógusok száma az utóbbi 20 évben negyedével csökkent.

A tanárok mellett a diákok túlterheltsége továbbra is az egyik leggyakoribb kritika a jelenlegi rendszerrel szemben. Ha a gyerekeknek nincs elég idejük pihenni, mozogni, elegendő iskolán kívüli tevékenységet folytatni, akkor sérülhet a testi és lelki egészségük is.

A 2021 tavaszán életbe lépett 1144/2021. (III. 29.) Korm.

1 Adatok forrása: KSH Statinfo, Technikai azonosító: TA2020_W

határozat az 1-es típusú **diabétessel élő gyermekek** számára szélesebb körű sportolási és táborozási lehetőségek biztosítása érdekében az alábbi rendelkezéseket tartalmazza: szakmai irányelv kidolgozása, sportorvosi engedély kiadására irányuló egységes eljárás és feltételrendszer kialakítása; gyermekek sportolási feltételeit segítő megfelelő tájékoztatók készítése, képzési programok szervezése; megfelelő finanszírozás biztosítása.

Honvédelmi alapismereteket nem minden iskola tanít, csak amelyek a **Kadétprogramban** részt vesznek. A Magyar Honvédség tervei szerint 2030-ra

10 ilyen középiskola és kollégium fog működni Magyarországon. Ezekben az intézményekben a diákok emelt szintű honvédelmi nevelését egyedi programban végzik. Az EMMI 2018-ban kiadott **kerettanterve** szerint a 11–12. évfolyamos **diákok** egészségügyi ismereteket, haditechnikai ismereteket, térkép- és tereptani alapismereteket, biztonságpolitikai és válságreagáló alapismereteket, általános katonai ismereteket, illetve hadijogi alapismereteket (a hadifoglyokkal történő bánásmód szabályai, a nemzetközi bűncselekmények fogalma, népirtás) sajátítanak el.

Az összesen 18 óra haditechnikai alapismeret keretében megismerkednek a pisztolyok és revolverek fogalmával, a géppisztollyal, a gépkarabéllyal, a löveggel, a gránáttal, a támadó és védekező kézigránáttal, az aknákkal és a páncélozott járművekkel, valamint a merev szárnyú és a forgószárnyú haditechnikai eszközökkel is.

A 2021. évi LII. törvény pedig arra is lehetőséget biztosít, hogy ha a honvédelemért felelős miniszter alapítja vagy tartja fenn a nevelési-oktatási intézményt, a pedagógiai programban és a házirendben a tanulók számára sajátos honvédelmi nevelési szempontok, szabályok és kötelezettségek érvényesíthetők, és a Magyar Honvédségben érvényesülő viselkedési és megjelenési szabályokat, jogokat, kötelességeket, kiképzési tevékenységet írhatnak elő, ezek megsértése miatt fegyelmi eljárás kezdeményezhető.

Korábbi Gyermekjogi jelentésünkben (2019) is beszámoltunk az „új” NAT bevezetéséről, amelyben kiemelt területként említik a honvédelmi és hazafias nevelést¹. A honvédelmi nevelés kérdését azóta is komoly **viták** és kritikák övezik, a történelemtanárok egylete **állásfoglalásában** nyilatkozott a 2020-ban bevezetett NAT-tal kapcsolatban, mely szerint indokolatlan és elfogadhatatlan a honvédelem erőteljes megjelenése és prioritásként való kiemelése.

1 A hazafias nevelés kapcsán bővebben, lásd a Jelentés Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek védelméről fegyveres konfliktusokban c. fejezete.

KÜLÖNLEGES VÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

Menedékkérő, menekült és migráns gyermekek

*„Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy az a gyermek, aki akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt az erre vonatkozó nemzetközi vagy hazai szabályok és eljárások értelmében menekült helyzetének elismerését kéri vagy menekültnek tekintendő, megkapja az Egyezményben és más emberi jogokkal kapcsolatos vagy humanitárius jellegű egyéb nemzetközi okmányokban, amelyekben az említett államok részesek, elismert jogok élvezetéhez szükséges védelmet és humanitárius támogatást.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezménynek 22. cikkéből)*

A 2020-ban felállított, (névleg) **átmeneti szabályozás**, amely szerint Magyarország területén nem lehet menedéket kérni, 2021-ben is hatályban volt. A jogszabály szerint pár – a gyakorlatban jelentéktelen – kivételtől eltekintve menedékjogi kérelmet akkor lehet benyújtani hazánkban, ha előtte a belgrádi vagy kijevei nagykövetségen ún. szándéknyilatkozatot nyújt be a kérelmező, ezt pedig az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (OIF) jóváhagyta¹.

Ha egy kérelmezőnek az OIF elutasítja a szándéknyilatkozatát, akkor erről csak egy e-mailt kap angol nyelven, indoklás vagy bármilyen magyarázat nélkül. Több elutasított kérelmező is sikerrel indított eljárást a Fővárosi Törvényszék előtt, ami az OIF-ot új eljárások lefolytatására és alakszerű, indoklással ellátott döntés meghozatalára utasította. Az OIF az első ítélettel szemben alkotmányjogi panasszal fordult az Alkotmánybírósághoz, amely még nem hozott döntést az ügyben.

Mindeközben tovább folytatódott a **visszakényszerítések** (push-back) gyakorlata. Bár az **Európai Unió Bíróságát** (EUB) követően már az **Emberi Jogok Európai Bírósága** (EJEB) is kimondta a visszakényszerítések jogszerűtlenségét, a jogalkotó nem tervez változtatni a szabályozáson. A kormány képviselőiben az igazságügyi miniszter az Alkotmánybírósághoz fordult, kérve a testületet, hogy állapítsa meg az EUB 2020. december 17-én hozott ítéletének alkalmazhatatlanságát. Az Alkotmánybíróság **határozatában** nem adott felmentést a kormánynak az ítélet végrehajtása alól, azonban számos megállapításával mégis hivatkozási alapot teremtett a kormány számára a jogsértő állapot fenntartására. Az Európai Bizottság az EUB ítéletének kikényszerítése érdekében ismét **eljárást indított** Magyarországgal szemben.

2021-ben összesen nyolc menekültöt engedtek be a nagykövetségi eljárásban Magyarországra,

¹ A Magyar Helsinki Bizottság munkatársai személyesen találkoztak számos, jelenleg Szerbiában tartózkodó meneküléssel, akik beszámoltak a nagykövetségi rendszerben megélt tapasztalataikról. Az első kézből szerzett benyomások alapján elmondható, hogy a folyamat elé gördített jogi és gyakorlati, adminisztratív akadályok olyan elháríthatatlan gátat emelnek a védelemhez való hozzáférés elé, amit a kiszolgáltatott menekültek nem tudnak megoldani.

köztük négy gyermeket¹. Mindeközben összesen több mint 72 000 visszakényszerítés történt. Arról nincs adat, hogy közülük hányan voltak gyerekek.

A fentiek ellenére több **kísérő nélküli kiskorút** is ideiglenes hatállyal elhelyezett a rendőrség a fóti Károlyi István Gyermekközpontban. A Fótra kerülő gyerekek nem egy rendszerszintű, a kísérő nélküli kiskorúakkal kedvezőbben bánó eljárás eredményeként, hanem más, eseti okokból kerültek el a visszakényszerítést. Számukra a kormányhivatal gyermekvédelmi gyámot rendelt, akiknek azonban szintén Szerbiába kellett utazni, hogy benyújthassák a szándéknyilatkozatot, amely nélkül az OIF nem kezdte meg a menekültügyi eljárást. Ez súlyos késlekedést okozott az eljárás megkezdésében, ami hátrányosan érintette a Fóton elhelyezett gyerekek érdekeit, egyben fokozta a sérülékenységet is azzal,

hogy bizonytalan jogi helyzetben tartotta őket. Ennek okán az egészségügyi ellátásuk finanszírozása is bizonytalan volt, amelyben a társadalombiztosítási törvény elégtelen végrehajtási szabályozása² is szerepet játszik.

A **fóti Károlyi István Gyermekközpont helyzete** továbbra is bizonytalan. Ez a több éve tartó bizonytalanság a bezárás körül negatív hatással lehet a Fóton elhelyezett gyerekek és a velük foglalkozó szakemberek mindennapjaira.

A menekült gyerekekkel foglalkozó állami és civil szakemberek **együttműködése** 2021-ben tovább folytatódott. Ez példaértékű és nagyon pozitív fejlemény, különösen annak tükrében, hogy milyen mértékben leépült a civil szféra és az állam közötti szakmai párbeszéd az elmúlt években.

Gyermekekre vonatkozó igazságszolgáltatás

„Az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmóddhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadsága iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és az abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 40. cikkéből)

Az OBH adatai alapján a 2021-ben **jogerősen elítélt fiatalkorúak száma** az előző évek tendenciája alapján tovább **csökkent**. 2 201 fő 14–17 éves fiatalkorút, valamint 14 fő 12–13 éves gyermekkorút ítéltek el bűncselekmény elkövetése miatt. Az előző évekhez hasonlóan a leggyakrabban alkalmazott intézkedés a pártfogó felügyelet és a próbára bocsátás volt. A Büntetés-Végrehajtás Országos Parancsnokságától kapott adatok szerint a 12–13 éves gyerekek nem kerültek büntetés-végrehajtási intézetbe, de az elítélt 14–17 évesek

száma is évről évre csökken. 2016-ban 175-en kerültek bv. intézetbe, 2018-ban már csak 99-en, 2021-ben pedig csupán 49-en. A letöltendő szabadságvesztésre ítélt fiatalkorúak számának csökkenését befolyásolhatja egyrészt a csökkenő népességszám, az elkövetett bűncselekmények mennyisége és minősége, valamint az ítélezési gyakorlat változása is. A jogerős ítélettel javítóintézetbe kerülők számában nincs ilyen jellegű változás. A KSH adatai szerint 2018 és 2021 között évente a bekerülő 14–17 évesek száma mindig 100 fő körüli volt.

1 Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság válasza a Magyar Helsinki Bizottság által benyújtott közérdekű adatkérésre.

2 A térítési kategóriák nem tükrözik a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény 22. § (1) bekezdés m) pontja szerinti egészségügyi szolgáltatásra jogosult, de nem formálisan menedékkérő kísérő nélküli kiskorúak jogosultságát, amely adminisztratív akadály a térítésmentes egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésnek

A 12–13 évesek közül 2018-ban 1 fő, 2019-ben 0, 2020-ban 2 fő, 2021-ben pedig 3 fő került javítóintézetbe¹.

A kiskorúak különleges bánásmódot igénylő helyzetére hívta fel a figyelmet egy nagy médianyilvánosságot

kapó eset, amikor kamerafelvételek alapján tévesen azonosítottak három fiatakorút, akiket őrizetbe vettek és 72 órán keresztül fogva tartottak, súlyos gyermekjogi jogsértést (is) okozva.

Bűncselekmények gyermekáldozatai és -szemtanúi

A 0–13 éves kiskorúak sérelmére elkövetett **leggyakoribb bűncselekmény 2021-ben is a kiskorú veszélyeztetése volt**, amelyet 832 gyerek sérelmére követtek el, a második leggyakoribb pedig a testi sértés, amelynek 492 gyerek vált az áldozatává. Aggasztó a 0–13 évesek sérelmére elkövetett szexuális jellegű bűncselekmények számának alakulása. 2021-ben 178 0–13 éves gyerek vált szexuális erőszak áldozatává, ami valamivel kevesebb, mint a 2020-as áldozatok száma (194 fő), azonban jóval meghaladja a 2019-ben áldozattá vált gyerekek számát (120 fő). **A gyermekpornográfia sértettjeinek száma 2019 óta folyamatosan nő** ebben a korcsoportban: 2019-ben 66 fő, 2020-ban 105 fő, 2021-ben pedig már 134 0–13 éves gyereket regisztráltak ilyen bűncselekményben áldozatként. A 14–17 évesek ellen leggyakrabban elkövetett bűncselekmény a testi sértés volt (639 fő), a második leggyakoribb a lopás (604 fő), a harmadik leggyakoribb pedig a garázdaság (551 fő)².

A szexuális bűncselekmények áldozataivá váló gyerekek védelmének érdekében került benyújtásra a **T/16365. számú törvényjavaslat**, ami a közbeszédben pedofil-ellenes törvényként híresült el. A javaslat eredeti változata a gyermekpornográfia bűncselekmény elkövetésére vonatkozó büntetési tétel szigorítását, továbbá egy név szerint kereshető – a gyerekek sérelmére szexuális bűncselekményt – elkövetőket tartalmazó **nyilvántartás** létrehozását tartalmazta. Emellett kibővítette azoknak a foglalkozásoknak a körét, amelyekből a gyerekek sérelmére szexuális bűncselekményt elkövetőket eltiltanak. A Gyermekjogi Civil Koalíció **állásfoglalásában** üdvözölte az új intézkedéseket, azonban felhívta a figyelmet a nyilvántartással kapcsolatos potenciális veszélyekre, emellett hangsúlyozta a megelőzés és felvilágosítás, valamint az áldozatsegítés fontosságát is. A törvényjavaslat később azonban erősen átpolitizálttá vált,

amikor a homoszexuálisok megbélyegzésére és kirekesztésére alkalmas módosításokkal egészült ki³.

A témához kapcsolódik közvetve a **1/2021. (V. 13.) BK vélemény**, ami megerősíti, hogy a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetőjével szemben a végleges hatályú **foglalkozástól eltiltást** a bíróságnak alkalmaznia minden esetben (mérlegelés nélkül) alkalmaznia kell, ha a bűncselekmény passzív alanya – ideértve gyermekpornográfia esetén a felvételen szereplő személyt – a 18. életévét nem töltötte be.

2021-ben jelent meg először az ECPAT és a Hintalovon Alapítvány közös **országjelentése a gyerekek szexuális kizsákmányolásáról**. Kevés az átfogó kutatás, amely a témával foglalkozik, az elérhető adatokból viszont az látszik, hogy a mélyszegénység és az ebből fakadó körülmények az áldozattá válás fő tényezői. Az áldozattá vált gyerekek a legtöbb esetben hátrányos helyzetűek, szegény családi háttérrel rendelkeznek, és marginalizált társadalmi rétegekhez tartoznak. A fizikai, pszichológiai, érzelmi erőszak és az elhanyagolás is gyakran része volt az életüknek az áldozattá válást megelőzően is. Aggasztó, hogy az EU területén azonosított magyar nemzetiségű, szexuális célú emberkereskedelem áldozatainak több mint a fele, 64%-a gyermek, a gyermekáldozatok 7,4%-a 11 éven aluli.

A 2021-ben átadott gyermekközpontú meghallgató és terápiás központok (Barnahus) célja, hogy a bántalmazott gyerekeket az eljárásban a lehető legkisebb stressz előidézésével hallgassák meg, emellett pedig lehetővé váljon a minél előbbi terápia megkezdése. 2021-ben húsz krízisközpont, 21 félutas-szolgáltatás, nyolc titkos menedékház és hét kríziskezelő ambulancia működött az országban.

¹ Adatok forrása: KSH 1511 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a javítóintézetek helyzetéről).

² Adatok forrása: **Bűnügyi Statisztikai Rendszer**.

³ Lásd még a Jelentés A) pontját.

A BIZOTTSÁG KORÁBBI ZÁRÓ ÉSZREVÉTELEI- NEK NYOMON KÖVETÉSE

Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek elleni szexuális visszaélésről

*„A részes államok a jelen Jegyzőkönyv előírásainak megfelelően megtiltják a gyermekek eladását, a gyermekprostitúciót és a gyermekpornográfiát.”
(részlet a **Fakultatív Jegyzőkönyv** 1. cikkéből)*

Az Amerikai Nagykövetség 2021-es TIP-**jelentése** megállapítja, hogy

„Magyarország kormánya nem teljesíti maradéktalanul az emberkereskedelem felszámolására vonatkozó minimumkövetelményeket, azonban jelentős erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy megfeleljen az elvárásoknak”.

2021-ben több 2020-as jogszabály-módosítás is hatályba lépett, többek között az emberkereskedelem gyermekkorú áldozataival szemben a szankciók alkalmazásának mellőzéséről szóló rendelkezés, valamint a gyermekkorú áldozatok általános védelmét biztosító intézkedés¹. **A jogszabályok változása mellett a jogalkalmazói gyakorlat is pozitív irányba mozdult.** Egy 2021. októberében tartott **szakmai kerekasztal-beszélgetésen** erről így adtak számot: „A jogalkalmazói oldalról az elmúlt években a szemléletváltáshoz több dolog is hozzájárult, amelyek 2021 végére már számokban kimutatható eredményekben is megmutatkoznak. A Legfőbb Ügyészség két iránymutatása említendő elsőként: a 2018 októberében kiadott KSB 3771/2018/5-I. – NF. 3889/2014/11-es számú, amelyben az emberkereskedelem esetében a kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése, a kerítés bűncselekményétől való elhatárolása olvasható, valamint a 2019 májusában készült úgynevezett kiegészítő iránymutatás (KSB 3771/2018/45-II. – NF. 3889/2014/17-II.) az emberkereskedelem büntette sértettjeinek azonosításával, valamint annak kiemelésével kapcsolatban. Jelentős lépés volt 2019-ben, hogy az ORFK Bűnügyi Osztályán, valamint az összes rendőr-főkapitányságon is emberkereskedelem elleni szakvonalvezetőket neveztek ki². Emellett egy 2020. július elsején hatályba lépett új jogintézmény a közrendvédelmi szakterületen dolgozó rendőrök számára is adott új feladatot az emberkereskedelemmel kapcsolatban³. 2020 elején a Kúria elnöke felállította az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlat nevű joggyakorlat-elemző csoportot, amelynek jelentése 2022 tavaszán várható, és amely segítséget jelenthet majd a bírásoknak a fennálló jogértelmezési kérdésekben.

Kiemelendő, hogy 2018-ban a gyermekvédelemben dolgozók számára elkészült egy tananyag

Gyermekprostitúció és gyermekkereskedelem címmel. Ennek elsajátítása minden gyerekvédelmi szakellátásban dolgozó számára kötelező, a képzési rendszer része, várhatóan az alapellátásban dolgozóknak is kötelező lesz. A képzés a gyermekvédelem területén hozzájárult a szemléletváltáshoz, amely különösen akkor érzékelhető, ha az ezen a területen készült korábbi ombudsmani jelentéshez hasonlítjuk. Emellett fontos lépés volt annak kinyilvánítása is a gyermekvédelemben dolgozók számára, hogy ha valaki 18 éves kor alattiit kihasznál, vagy valaki ezt a tevékenységet bármilyen módon segíti, ezekben az esetekben a gyermekkorú részéről nem beszélhetünk önkéntességéről⁴.

A felsorolt erőfeszítések eredményei között említhető, hogy a 2021-es TIP-jelentés megállapítja, hogy „jelentősen több emberkereskedelmi ügygel kapcsolatban folytattak nyomozást, hogy több emberkereskedőt ítélték el, valamint hogy az emberkereskedelemnek lényegesen több áldozatát azonosították és segítették. Ezenkívül a kormány megnyitott egy válságkezelési otthont, egy új menedékhelyet és két ahhoz kapcsolódó félutas házat, három áldozatsegítő központot, valamint a gyermekkorú áldozatok és tanúk interdiszciplináris központját.”

2021 júliusában módosultak a „gyermekpornográfia” bűncselekményi tényállása és büntetési tételei is azazal a céllal, hogy szélesebb tárgyi hatálya legyen, és a gyerekek nagyobb védelmet élvezzenek az interneten, a büntetések szigorítása pedig visszatartó hatással legyen az elkövetőkre⁵. Ezzel együtt problémát jelent azonban, hogy kellő edukáció és prevenció erőfeszítés hiányában továbbra is akadálytalanul nő azoknak a gyermekekről készült pornográf jellegű felvételeknek az aránya, amelyeket a gyerekek saját maguk készítenek és tesznek közzé.

- 1 A BM 2021 folyamán – a nemzeti stratégia rendelkezései nyomán – részletes áldozatirányítási eljárásrendeket dolgozott ki a különböző áldozati csoportokat érintően.
- 2 Az EMPACT emberkereskedelem elleni bünyügyi prioritásának égisze alatt 2021. május 31. és 2021. június 6. között zajlott az Europol szervezésében a munkacélú kizsákmányolás (kényszermunka, adósrabszolgaság, házi szolgaság) minden formájának beazonosítását és felszámolását célzó ún. **Közös Akció Nap** (JAD).
- 3 Ennek kapcsán a Gvt. 76/B. § Általános Védelmi Intézkedése érdemel még kiemelés, melynek értelmében a rendőrség ideiglenes hatállyal elhelyezheti, beszállíthatja az érintett gyereket az öt erre kijelölt speciális otthon valamelyikébe. Ez pozitív fejlemény, azonban problémás, hogy a rendőrség csak „tettetés” közben/után intézkedhet, gyermekotthonban élő, prostitúcióban érintett vagy engedély nélküli eltávozáson lévő („szökő”) gyermek így nem kerülhet be a kijelölt speciális gyermekotthonba.
- 4 A felsorolt intézkedések részletesebb **felsorolását** azért tartottuk fontosnak, mert nyilvános megismerhetőségük eddig nem volt biztosítva, így a korábbi évek Jelentéseiből ezek az információk kimaradtak.
- 5 Bővebben lásd a Jelentés J) pontja.

Gyermekjogi Követ meglátása*

„A 2021-es év sok szempontból egy megpróbáló időszak volt a tizenévesek számára, a karantén, a szabadidő kitágulása miatt sok negatív problémának adott teret. A legnagyobb problémát azok az influenszerek jelentik, akik felelőtlenül tevékenykednek ezeken az alkalmazásokon. Vegyük példának a tavalyi évben egyre inkább híressé váló Bish Bharbie-t, akiről köztudott, hogy prostitúcióval foglalkozik, és ennek hangot is ad. Mindezzel annyi a probléma, hogy a követőinek nagy része még nem érte el a felnőttkort, és tevékenységének hirdetésével, illetve magamutogató viselkedésével rossz példát mutat a gyermekek számára. Emellé sorolható Norina Diamond, aki ugyanezen a területen dolgozik. (...) Ezeken az oldalakon már 2020 óta egyre nagyobb a hírneve Zsebibanának, aki még bőven nem töltötte be a 18. életévét, de már ebbe a társaságba sorolható. Előszeretettel reklámoz termékeket a saját testével, és a 2021-es év végén a TikTokon élő adásban szexuális tevékenységet végzett a párjával, mindezt néhány új követőért.”

Kapaszkodókat keresni a bizonytalanságban.”

Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek védelméről fegyveres konfliktusokban

„Az Egyezményben részes államok minden lehető gyakorlati intézkedés megtételével gondoskodnak arról, hogy a tizenötödik életévüket be nem töltött személyek ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben.”

(részlet a **Fakultatív Jegyzőkönyv** 1. cikkéből)

Korábbi jelentéseinkben is felhívtuk a figyelmet arra a tendenciára, mely szerint az elmúlt években egyre nagyobb hangsúlyt kap a fiatalok **hazafias nevelése** és honvédelmi felkészítése¹. 2021 októberében kormányhatározat² módosította a korábbi, a nemzeti identitás erősítését célzó programokról szóló jogszabályt. A módosítás szerint „a Kormány egyetért azzal, hogy a katonai hagyományok az ezeréves magyar kultúra részét képezik, őrzésük és a jövő nemzedékeivel való megismertetésük Magyarország kulturális fennmaradása

szempontjából az állam kiemelt felelőssége³”.

A **2020-as jelentésünkben** bemutattuk a „Vértezd fel magad” gyermekvédelmi és honvédelmi program tervét. **2021-ben azzal indult el a program**, hogy a Hadtörténeti Intézet és Múzeum lehetőséget biztosított az SZGYF és az EMMI fenntartásában álló gyermekvédelmi intézményekben élő gyermekek számára a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum látogatására.

1 A Kadétprogramról bővebben lásd a Jelentés I. pontja alatt.
2 1761/2021. (X. 27.) Korm. határozat.
3 M A G Y A R K Ö Z L Ö N Y • 2021. évi 196. szám 8877 old.

A Magyar Honvédség 2021-ben is rendezett **Honvédelmi Táborokat**. Az elérhető információk szerint a táborok nagyon népszerűek, az egyik „harcostábor” például a regisztrációt követően pár órával betelt. A táborok programjában több „katonás” napirendi pont is szerepel, például ébresztő, reggeli torna, körletrend-kialakítás, jelentések, alakzatban történő mozgás. Felhívták a figyelmet arra is, hogy bár a gyerekek milítáns környezetben és szellemiségben töltik napjaikat,

ezek nem katonai táborok, hanem gyerektáborok.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának Záró észrevételei a legutóbbi jelentéstételi időszakban is emlékeztették az államot arra, hogy a gyerekek nem lehetnek részesei olyan katonai kiképzéseknek, amelyekben valódi lőfegyvereket használnak. Továbbá kiemelték, hogy a Honvédsuli Kadét Programnak¹ meg kell felelnie a **Fakultatív Jegyzőkönyv**ben foglaltaknak.

Forrás: honvedelem.hu

¹ A **Honvédsuli Kadét Programról a 2018-as jelentésünkben** írtunk. A Honvédsuli alapvető célja (saját meghatározása szerint), hogy a gyerekek már általános iskolás korban megértsék, hogy „a honvédelem nemzeti létünk egyik alapja”. A hazafias és honvédelmi nevelésen belül kiemelt figyelmet fordítanak a honvédelemhez köthető sportok népszerűsítésére, a katonai hagyományőrzésre, valamint a hadisírgondozásra.

A KOMMUNIKÁCIÓS ELJÁRÁSRÓL SZÓLÓ FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV RATIFIKÁCIÓJA

Fakultatív Jegyzőkönyv a kommunikációs eljárásról

A harmadik Fakultatív Jegyzőkönyv a korábbiakkal ellentétben nem a Gyermekjogi Egyezmény valamely pontját bontja ki, hanem egy – gyermekjogok megsértése miatti – panasztételi mechanizmust rögzít, és 2014 áprilisában lépett hatályba. Ez lehetővé teszi a gyermekek számára, hogy panaszukat közvetlenül a Gyermekjogi Bizottsághoz nyújtsák be, amely azokat kivizsgálja, majd a kormányokat a megfelelő intézkedések meghozatalára utasítja. A Fakultatív

Jegyzőkönyvet Magyarország még nem írta alá, azonban az alapvető jogok biztosának tájékoztatása¹ szerint a szaktárca erről szóló tervezete már a Kormány előtt áll.

Azért is sürgető a Fakultatív Jegyzőkönyv aláírása, mert az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának **Záró észrevételei** felhívták az állam figyelmét arra, hogy a gyermekjogok érvényesülésének további megerősítéséhez elengedhetetlen a jegyzőkönyv ratifikációja.

¹ AJBH (2021.03.30.) – Megkeresésünkre kapott információ.

* A jelentés elkészítésébe 2021-ben a Hintalovon Alapítvány három gyermekjogi követe is bekapcsolódott. A fiatalok két alkalommal találkoztak, és a közös beszélgetések során meghatározták azokat a témákat és eseményeket, amelyeket középiskolás szemmel jelentősnek ítélték 2021-ből. Ezeket egymás között felosztva, egyénileg fogalmazták meg észrevételeiket. Ez az első gyermekjogi jelentés, amelyben így a gyerekek véleménye közvetlenül is helyet kap.

Gyermekjogi jelentés 2021
Készítette a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány

Szerzők: Balogh Karolina
Bárdossy-Sánta Nóra
Gyurkó Szilvia (szerk.)
Németh Barbara
Ruttner Zsóka
Stáhly Katalin
Szekeres Zsolt
Varga Felícia
Vaskuti Gergely

Gyermekjogi követek: Boukydis Anna
Darvas-Tanács Hanna
Holenik Regina

Olvasószerkesztő: Skaliczki Orsolya
Design: Hitka Viktória
Tördelés, grafikonok: Hargitai József

Köszönjük a jelentés elkészítéséhez nyújtott szakmai segítséget, valamint lektorálást a következő szakembereknek: Bakonyi Anikó, Boros Ilona, Darvas Ágnes, Gazsi Adrienn, Katonáné Pehr Erika, Láposy Attila, Lux Ágnes, Oláh Lili, Sándor Bea, valamint Sebhelyi Viktória (Terre des hommes Lausanne Alapítvány)

www.hintalovon.hu
info@hintalovon.hu